

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Τὰ διαφεύγοντα τοὺς πολλοὺς, ὑφ' ἑτέρων δ' εἰρημένα σποράδην ἢ πρὸς ἀναθήμασιν ἢ ψηφίσμασιν εὐρημένα παλαιοῖς πεπείραμαι συναγαγεῖν, οὐ τὴν ἄχρηστον ἀθροίζων ἱστορίαν, ἀλλὰ τὴν πρὸς κατανόησιν ἥθους καὶ τρόπου παραδιδούς.

Πλουτ. Νικίας 1, 5

Ο ΜΕΝΤΩΡ, Χρονογραφικὸ καὶ Ἱστοριοδικρικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἐκδίδεται τὸν Ἀπρίλιο, Ἰούνιο, Ὀκτώβριο καὶ Δεκέμβριο κάθε ἔτους μετὰ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ, ὁ ὁποῖος συντάσσει τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα.

Σ' ΑΥΤΟ ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ:

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους: 49-54 • Τελετὴ ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν: 55-57 • Μιὰ σπάνια ἐπέτειος. Τὰ 300 χρόνια τῆς *Society of Antiquaries* τοῦ Λονδίνου: 58-59 • ΝΤΟΡΑΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ, *The Archaeological Society at Athens 1837-2007*: 59-68 • Διακρίσεις: 69-71 • Ἀνάγκη Κτηματολογίου: 72 • Ι.Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ, Θέρμος. Ἡ νέα ἀνασκαφὴ τοῦ πρώιμου Ἱεροῦ: 73-96 • *Τὸ Ἔργον 2007*: 97 • Τὸ Σεμινάριο Μινωικῆς Ἀρχαιολογίας: 98-99 • Δωρεά: 100 • Πένθη: 100 • Πρακτικὸ τῆς Ἀ' Τακτικῆς Γενικῆς Συνέλευσης τῆς 11 Μαΐου 2008: 101-119.

Ἐκδοτικὴ φροντίδα Ἐλευθερίας Κονδυλάκη Κόντου

ISSN 1105-7181

© Ἡ ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 106 72 Ἀθήναι
Fax 210 3644996 • τηλ. 210 3625531 • secr@archetai.gr • www.archetai.gr

Ο ΜΕΝΤΩΡ

ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟ ΠΡΩΤΟ • ΤΕΥΧΟΣ 88 • ΙΟΥΝΙΟΣ 2008

Πρὸς τοὺς Ἐταίρους

Η ΑΓΟΡΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Στὸ προηγούμενο τεύχος 87 τοῦ Μέντορος ἔγινε λόγος γιὰ τὴν ἀνασκαφὴν ποὺ ἔγινε τὸ 1942 ἀπὸ τοὺς Ἴταλοὺς στὴν ἀγορὰ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων τῆς Ἀθήνας. Ὁ χώρος ποὺ ἔσκαψαν οἱ Ἴταλοὶ ἦταν ἐκεῖνος ποὺ εἶχε ἀποκαλυφθεῖ μὲ πολὺχρονας ἀνασκαφὰς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, δηλαδὴ ἡ Ἀγορὰ ἢ ὁποῖα, κατὰ τὴ μεγάλη ἐπιγραφὴ¹ ποὺ εἶναι χαραγμένη σὺν δυτικῷ, κύριον, πρό-πυλόν της, τὸ λεγόμενον τῆς Ἀθηναῖς Ἀρχηγέτιδος, κατασκευάσθηκε ἀπὸ τῶν δοθεισῶν δωρεῶν ὑπὸ Γαΐου Ἰουλίου Καίσαρος θεοῦ | καὶ αὐτοκράτορος Καίσαρος θεοῦ υἱοῦ Σεβαστοῦ. Τὸ ἔργο ἀνατέθηκε Ἀθηναῖ Ἀρχηγέτιδι στρατηγοῦντος ἐπὶ τοὺς ὀπλί-τας Εὐκλέους Μαραθωνίου | τοῦ καὶ διαδεξαμένου τὴν ἐπιμέ-λειαν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς Ἡρώδου, τοῦ καὶ πρεσβεύσαντος, | ἐπὶ ἄρχοντος Νικίου τοῦ Σαραπίωνος Ἀθμονέως |. Ὁ Νικίας Ἀθμονεὺς διετέλεσε ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τὸ 11/10 ἢ τὸ 10/9 π.Χ.

---

1. IG II² 3175.

Τῆς ἀγορᾶς ἦταν ἐξ ἀρχῆς φανερὸ τὸ δυτικὸ πρόπυλο καὶ εἰκονίστηκε ἀπὸ τοὺς περιηγητὲς περισσότερες φορές. Μὲ τὴν ἀνασκαφὴς τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας ἀποκαλύφθηκε τὸ νότιο κυρίως τμήμα τῆς καὶ ἀπομένει μεγάλο μέρος τῆς ἄσκαφο. Ἐξω ἀπὸ τὴν Ἀγορά, στὸ ἀνατολικὸ μέρος βρίσκεται τὸ Ὁρολόγιον τοῦ Ἀνδρονίκου ἢ πύργος τῶν Ἀνέμων, ὅπως λέγεται ἀπὸ τὰ ἀνάγλυφα τῶν ἀνέμων ποὺ τὸ στολίζουν, ἢ κοινότερα, Ἀέρηδες.

Ποιὰ ἦταν ἡ κατάσταση τοῦ χώρου ὅταν ἡ Ἀθήνα ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους; Τοῦτο τὸ μαθαίνουμε ἀπὸ ἓνα ἔγγραφο τοῦ Γραμματέως τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίου Ἐκπαίδευσως Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ (1778-1849), πρώτου Προέδρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (1837-1844). Ἡ Ἀθήνα ἀπὸ τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1834 ἔχει γίνει πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς χώρας εἶναι ὁ Λουδοβίκος Ross (1806-1859) μὲ βοηθοὺς συνεργάτες τὸν Κυριακὸ Πιπτάκη καὶ τὸν Ἀθανάσιο Ἰατρίδη. Τὸ ἔγγραφο τοῦ Ρίζου πρὸς τὴν Ἀντιβασιλεία (ὁ Ὄθων ἦταν ἀκόμη ἀνήλικος) χρονολογεῖται σὶς 30 Ὀκτωβρίου 1835. Μερικὲς ἐβδομάδες πρὶν εἶχαν ἀποκαλυφθεῖ μὲ ἐκσκαφές, ἀνάμεσα στὸ σημερινὸ τζαμί καὶ τὸν πύργο τῶν Ἀνέμων μερικὲς κολόνες στὴ θέση τους, ὄρθιες. Θεωρώντας ὁ Ross τὸ εὑρημα ἐνδιαφέρον εἰσηγήθηκε σὶν Ρίζο νὰ γίνει ἐκεῖ ἀνασκαφή. Ὁ Γραμματεὺς ἀποτάθηκε μὲ τὴ σειρά του σὶν Ἀντιβασιλεία, καὶ ζήτησε μὲ τὸ ἔγγραφο ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἄδεια τῆς ἀνασκαφῆς καὶ τὴν ἀναγκαία γι' αὐτὴν πίστωση.

P. N. 2603/1106 | Athènes 30 Octobre/11 Novembre 1835 | Concernant une fouille à faire | près de la tour des vents | Sire, | Le Conservateur des Antiquités m'a rapporté, qu'on a découvert il y a quelques semaines entre la tour des vents et la grande mosquée qui sert de caserne au bataillon des pionniers, plusieurs colonnes antiques encore debout, lesquelles forment avec quelques autres qu'on connaît depuis plusieurs années, un carré oblong qui paraît avoir appartenu à une des portiques de l'ancien marché.

Tout près de ce lieu, au Nord-Ouest de la tour des vents, un certain Antonopoulos de Trieste, a fouillé il y a trois ans, et il a trouvé également des ruines intéressantes d'un ancien édifice, qui se voient encore dans le lieu de la fouille.

Il y a donc la presque certitude, que par une fouille dans cet endroit on pourrait découvrir les ruines d'une partie des édifices de l'ancien marché, et sans doute on trouverait aussi des sculptures et des inscriptions. V. M. verra par le tracé et le calcul ci-joint, que l'étendue du terrain qu'occupent les colonnes de la portique, n'est que d'environ 1000 mètres carrés, sur une profondeur moyenne de quatre mètres: ce qui donne 4000 mètres cubics, à 1 drachme le mètre pour la fouille, et 1 drachme 20 lepta pour le transport jusqu'à la porte de Patissia, ou la terre pourrait être employée pour le nivellement des inégalités du terrain. Des pierres de construction qui seront gagnées par la fouille, une partie sera employée pour faire des murailles de sentier autour de la fouille, et le reste, s'il y en a, sera vendu à l'enchère.

Pour ce qui est du terrain, presque la moitié en est possession nationale, et forme la cour de la grande mosquée. Dans cette cour, le Secrétariat d'État pour la guerre a fait commencer depuis quelques jours une bâtisse provisoire. Le Conservateur des Antiquités, aussitôt qu'il en a eu connaissance, s'est adressé à Mr le Ministre de la guerre, le quel lui déclaré, que cette bâtisse ayant été approuvée par V. M. il ne pouvait pas la faire arrêter, mais qu'elle était calculée seulement pour cet hiver, et que, si la fouille devait avoir lieu, il la ferait démolir au printemps, puisqu'alors il n'en aurait plus besoin.

Quant à l'acquisition du reste du terrain, la ci-devant commission des bâtisses, chargée par V. M. de faire des propositions la-dessus, a tout-à-fait négligé cette affaire, bien que le Conservateur des Antiquités et le Lieutenant de Weiler dans le temps lui avaient fournis les renseignements nécessaires et demandé à plusieurs reprises des séances à ce sujet, et elle s'est dissoute, sans rien terminer. Toutefois, comme les propriétaires du terrain en-question sont empêchés déjà par la loi générale de construire sur ce terrain, et qu'en tous cas il ne peuvent réclamer plus de dédommagement que ceux dont l'état prend le terrain pour des bâtisses publiques,

Je propose à V. M. qu'ils soient compris dans la mesure générale laquelle sera adoptée pour ces derniers ou que le terrain soit évalué et dédommagé à la même raison que les emplacements de ceux, qui ont dû les céder sur les rues de Mercure, d'Eole et de Minerve.

Τμήμα χάρτου τῆς παλαιᾶς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν με ἔνδειξη τῆς ρυμοτομίας τῆς νέας. Με χρώμα δηλώνεται δεξιὰ ὁ χώρος τῆς ἀγορᾶς τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων καὶ ἀριστερὰ ἡ πόρτα πρὸς τὰ Πατήσια (Κώστα Ἡ. Μπῆρη, *Αἱ Ἀθηναὶ ἀπὸ τοῦ 19ου ἕως τὸν 20ον αἰῶνα*², Μέλισσα 1995, 44-45).

Un Turc, qui possède la moitié de l'emplacement en-question s'est déjà résolu à l'abandonner, après en avoir tiré toutes les pierres, et il dit qu'il sera content de recevoir un dédommagement quelconque; et Mr. Antonopoulos, comme il a été déjà observé, ne peut pas construire sur son terrain, par la double raison qu'il est trop près de la tour des vents, et qu'il y a trouvé des restes considérables d'un édifice ancien.

Je dois encore ajouter, que les mesures à prendre par rapport aux antiquités de la basse ville, seraient beaucoup facilitées, si un commencement était fait dans le lieu proposé; parce que les propriétaires, voyant que c'est l'intention positive du Gouvernement de réserver autour des anciens monuments un espace libre pour y faire des fouilles s'empresseraient par eux-mêmes de bâtir dans la nouvelle ville, et de céder leurs emplacements près des antiquités.

J'ose donc prier V. M. qu'Elle m'ouvre un crédit éventuel de 9000 drachmes, sur les crédits des fouilles du budget pour les frais de la fouille et de m'autoriser à la faire commencer.

J'ai l'honneur d'être, Sire, avec le plus profond respect. | De V. M. | J. Rizo (φ. 9).

Ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ τὸ ἔγγραφο τὸ τζαμί εἶχε μεταβληθεῖ σὲ στρατώνα τοῦ βαναρικοῦ τάγματος τοῦ μηχανικοῦ πὸν ἐκτελοῦσε δημόσια ἔργα στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ καὶ στὸν χῶρο γύρω ἀπὸ τὸ τζαμί κατασκευαζόταν ἓνα πρόχειρο οἰκοδόμημα γιὰ τὸ τάγμα. Ὁ Ross προσπάθησε νὰ ἐμποδίσει τὴν κατασκευὴ του, χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιὰτὴν ἤδη εἶχε δοθεῖ ἡ ἔγκριση τῆς Ἀντιβασιλείας, κάτι πὸν θὰ ἐπαναληφθεῖ μὲ τὸν στρατώνα στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ, τὸ στρατιωτικὸ νοσοκομεῖο τοῦ Μακρυγιάννη καὶ τὴν κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ Πειραιῶς πάνω σιὰ Μακρὰ Τεῖχη, μετὰ τὴν διάλυση τῶν λειψάνων τους.

Μεγάλο μέρος τοῦ χῶρου τῆς ἀγορᾶς ἦταν ἰδιοκτησία ἐνὸς Ἀντωνόπουλου ἀπὸ τὴν Τεργέστη, ὁ ὁποῖος εἶχε κάνει καὶ ἀνασκαφὲς στὴν ἰδιοκτησία του, ΒΔ τοῦ πύργου τῶν Ἀνέμων καὶ εἶχε βρεῖ λείψανα οἰκοδομήματος, ἴσως τῶν δημόσιων ἀποχωρητηρίων. Ἄλλος ἰδιοκτῆτης στὸν χῶρο ἦταν ἓνας Τοῦρκος, πρόθυμος νὰ παραχωρήσει τὴν ἰδιοκτησία του μὲ κάποια ἀποζημίωση, ἀφοῦ ἐπαίρνε ὄλους τοὺς λίθους πὸν ἦταν χρήσιμοι γιὰ χτίσιμο.

Τὸ ἔγγραφο εἶναι ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἀντίληψη περὶ ἀνασκαφῶν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Τὸ ἔργο τῆς ἀνασκαφῆς θὰ ἐκτελοῦσε κάποιος ἰδιώτης ἐργολάβος καὶ ἀποκοπὴν. Ὁ χῶρος τῆς ἀνασκαφῆς ὑπολογίζεται ὡς 1000 μ² καὶ ἡ ἐπίχωση κατὰ μέσο ὄρο 4 μέτρα. Ἄρα πρέπει νὰ ἀπομακρυνθοῦν 4000 μ³ χῶματος ἀπὸ τοὺς Ἀέρηδες ἕως τὴν πόρτα γιὰ τὰ Πατήσια, τὴ Μενιδιάτικη ἢ Ἀγίων Ἀποστόλων (ἀρχαία Ἀχαρνική) ποὺ βρισκόταν στὴν πλατεία Λουδοβίκου, ὅπου βρίσκεται τὸ κεντρικὸ κτήριο τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας. Ὁ Κώστας Μπίρης ὀρίζει μὲ ἀκρίβεια τὴν πύλη² ἀλλὰ δὲν τὴν χαρακτηρίζει ὡς πόρτα γιὰ τὰ Πατήσια, ὅπως ὁ Ρίζος. Εἶναι ὀνομασία προσωρινή ποὺ δὲν ἐπικράτησε.

Ἡ ἀνασκαφή θὰ στοιχίζε 1 δραχμὴ τὸ κυβικὸ μέτρο χῶματος καὶ ἡ μεταφορὰ του ἕως τὴν σημερινὴ Ὀμόνοια περίπου 1 δραχμὴ καὶ 20 λεπτὰ τὸ κυβικόν. Οἱ ἀκατέργαστες πέτρες θὰ ἔμειναν ἐπὶ τόπον γιὰ τὴν κατασκευὴ ἀναλημμάτων στὸ νότιο μέρος τῆς ἀνασκαφῆς, ὅπως εἶναι σήμερα κι ὅσες περίσσειαν θὰ τὶς πουλοῦσε ἡ Ὑψηρεσία ὡς πλειοδότες ἰδιῶτες γιὰ τὶς οἰκοδομὲς τους.

Ὁ Ross καὶ ὁ Ρίζος ἐπιθυμοῦσαν τὴν ἀνασκαφή καὶ γιὰ γενικότερους λόγους ἀρχαιολογικῆς πολιτικῆς. Γιὰ νὰ ὑπάρξει προειδοποίηση πρὸς τοὺς κατοίκους τῶν παλιῶν σπιτιῶν ὅτι ἡ Κυβέρνηση θὰ ἔκανε ἀνασκαφὲς στὴν κάτω πόλη, ὅπως στὴν Ἀκρόπολη, γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἀρχαιοτήτων. Συμφέρον τους ἦταν νὰ χτίσουν στὴ «νέα πόλη», δηλαδὴ στὴν περιοχὴ ὅπου ἐπεκτεινόταν τότε ἡ Ἀθήνα καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ παλιὰ τους σπίτια, κάτι ποὺ δὲν ἔγινε, μὲ μεγαλύτερο παράδειγμα τὴν Ἀγορὰ τῶν κλασικῶν χρόνων.

Ἡ ἀνασκαφή ποὺ ζητήθηκε δὲν ἔγινε παρὰ πολλὰ χρόνια ἀργότερα, ἀπὸ τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, χωρὶς νὰ ὀλοκληρωθεῖ. Μεγάλον ἄσκαφο τμήμα χωρίζει τὴν ἀγορὰ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τὰ μεγάλα οἰκοδομήματα ποὺ καλύπτουν τὸν χῶρον αὐτόν, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς Παναγίας Γρηγορούσας, δὲν ἐπιτρέπουν οὔτε τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἀρχαίων οἰκοδομημάτων οὔτε τὴν ἔνωση τῶν δύο μεγάλων χώρων, τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Ἀδριανοῦ.

2. Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τοῦ 19ου εἰς τὸν 20ὸν αἰῶνα (Μέλισσα, 1995²) 12 καὶ πίν. σ. 44.

Η ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΣΤΗΛΩΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στὸ τεύχος 85, Δεκεμβρίου 2007, 295-310 τοῦ *Μέντορος* δημοσιεύτηκε ἡ περιγραφή τῆς πρώτης ἀναστήλωσης στὴν Ἑλλάδα, στὸν Παρθενῶνα, τοῦ Ἀντωνίου Μηλιαράκη. Ὁ ἴδιος δημοσίευσε μικρὸ συμπλήρωμα τῆς περιγραφῆς του τὸ ὁποῖο ἀναδημοσιεύεται εὐθὺς κατόπιν*.

ΤΕΛΕΤΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

(28 Αὐγούστου 1834)

Ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐδημοσίευσα ἐν τῇ «Ἐστία» τῇ 22 Ἰουλίου 1884 (Τόμῳ 12, ἀριθ. 447), μακρὰν περιγραφὴν τελετῆς ἐν τῇ Ἀκροπόλει Ἀθηνῶν, καθ' ἣν ὁ Βασιλεὺς Ὅθων, διερχόμενος τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1834, καθηγίασε τὸν πρῶτον λίθον τῆς ἀναστηλώσεως τοῦ Παρθενῶνος, προσκληθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος βαυαροῦ Κλέντζε, ὁ ὁποῖος πρῶτος ἐπεχείρησεν ἐν τῇ Ἀκροπόλει ἀνασκαφάς.

Τὸ ἐπίσημον τοῦτο γεγονός, καθ' ὃ μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἤρχιζε τὸ πρῶτον ἤδη ἀνασκαφὴ ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων, ἐωρτάσθη ἐν Ἀθήναις, ὧν οἱ κάτοικοι δὲν ὑπερέβαινον τὰς 12.000, διὰ μεγαλοπρεποῦς καὶ δημοτελοῦς ἑορτῆς, ἧς τὰ καθ' ἕκαστον περιέγραψα ἐν τῇ δημοσιευθείσῃ μελέτῃ μου.

Ἐπὶ τῇ εἰρημένῃ τότε ἑορτῇ ἐξεδόθη πρόγραμμα εἰδικὸν ἐκ 16 ἄρθρων, ἐγένετο ὑποδοχὴ ἐπίσημος τῆς εἰσόδου τοῦ Ὅθωνος εἰς Ἀθήνας ὑπὸ τῶν δημογερόντων, τῶν ἀρχῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν κατοίκων, προσφέρθη τῷ Βασιλεῖ εἰσερχομένῳ δῶρον ζῶσα γλαῦξ, σύμβολον τῶν Ἀθηνῶν, ἧς σώζε-

* *Ἐστία* εἰκονογραφημένη, 9 Ἰουλίου 1895, 220.

ται ἔτι καὶ νῦν τεταριχευμένη ἐν τῷ Μουσεῖῳ τοῦ Μονάχου, καὶ ἐγένετο λαμπρὰ προσφώνησις τῷ Βασιλεῖ εἰσερχομένῳ ὑπὸ τοῦ Γιαννακοῦ Βλάχου, ἑνὸς τῶν τριῶν δημογερόντων. Ἐν τῇ Ἀκροπόλει δὲ ὁ Κλέντζε ἐξεφώνησε κατάλληλον λογιόδριον, ὅπερ ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει διενεμήθη τότε εἰς πολλοὺς τῶν παρισταμένων.

Μετὰ παρέλευσιν ἔνδεκα ἐτῶν ηὐτύχησα νὰ ἀνεύρω, πλὴν τῷ δημοσιευθέντων ἐν τῇ τότε μελέτῃ μου, τοῦ προγράμματος τῆς τελετῆς, τῆς προσφωνήσεως τοῦ Γιαννακοῦ Βλάχου, καὶ τῶν ἐπιγραφῶν χάριν τῆς ἑορτῆς ἐπὶ τε τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν σημαῶν, τὴν αὐτόγραφον πρόσκλησιν τῶν δημογερόντων Γιαννακοῦ Βλάχου καὶ Γεωργίου Μεταξᾶ, δι' ἧς προσεκάλουν ἐπιφανεῖς τότε προὔχοντας πολίτας τῶν Ἀθηνῶν ἐντοπίους καὶ παρεπιδημοῦντας ὅπως συνοδεύσωσι τὸν βασιλέα Ὅθωνα κατὰ τὴν ἄνοδον αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο δημοσιεύω ἐνταῦθα καὶ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ὄσων ἔγραψα τῷ 1884 ἐν τῇ «Ἐστία», καὶ χάριν τῶν ὀνομάτων τῶν ἐπισήμων πολιτῶν, τῶν εὐρισκομένων τότε ἐν Ἀθήναις.

Τὸ ἔγγραφον ἔχει ὡς ἐξῆς:

«Ἡ Δημογεροντία Ἀθηνῶν | Πρὸς τοὺς ΚΚ Ἰ. Καρατζᾶν, Γ. Κατακουζηνόν, Γεώρ. Βλαχούτσην, Γ. Ἀργυρόπουλον, Κωνστ. Βλαχούτσην, Κ. Μποτσάρην, Α. Κοντόσταυλον, Μ. Μάνον, Κ. Μίσιον, Σ. Βαλέταν, Δ. Σοῦτσον, Α. Κομπατῆν, Ν. Δημητριάδην, Κ. Νεγρεπόντην, Κ. Σκυλίτσην, Γ. Ἀφθονίδην, Σταμ. Βοῦρον, Κωνστ. Θεοχάρην, Κυριάκον Σερφιώτην, Α. Λευκίαν, Κ. Φιλαλήθην, Ἰάκ. Ρ. Ῥαγκαβῆν, Λουκᾶν Πύρρον, Δ. Μητιόακην, Τζωρτζῆν Καστάνιαν, Ἰω. Χριστόπουλον, Θ. Μαρκάκην, Ῥαυτόπουλον, Γ. Ζήμαν καὶ Γαετάνον Μοράλιαν.

Παρακαλεῖσθε, Κύριοι, νὰ παρευρεθῆτε εἰς τὸ κατάστημα τῆς Δημογεροντίας ταύτης σήμερον εἰς τὰς 3 ὥρας μ.μ. διὰ νὰ ἔλθωμεν συνοδευμένοι εἰς τὴν Β. αὐλὴν τῆς Α. Μεγαλ. τοῦ σεβαστοῦ ἡμῶν ἀνακτος, ὅπου θέλει νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν Ἀκρόπολιν διὰ τὴν τελετὴν τοῦ *Παρθενῶνος*. | Τῇ 28 Αὐγούστου 1834. Ἀθηναί. | Οἱ Δημογέροντες | Ἰωάννης Βλάχος | (Τ. Σ.) Γεώρ. Μεταξᾶς». |

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εὐρίσκεται ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῆς Ἱστο-

ρικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρίας, καταγεγραμμένον ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἀρχείου ὑπ' ἀριθ. 14, 650.

A. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

Ὅσοι ἀναφέρονται σὴν πρόσκληση τῆς Δημογεροντίας ἦσαν σημαντικὰ πρόσωπα τῆς πολὺ μικρῆς τότε ἀθηναϊκῆς κοινωνίας. Θὰ παρατηρηθεῖ ἴσως, ὅτι κάποιοι, ἐπίσης γνωστοὶ Ἀθηναῖοι, δὲν προσκαλοῦνται. Τοῦτο συμβαίνει, γιὰτὶ μεγάλο μέρος τῆς κατόπιν κοινωνίας τῆς Ἀθήνας βρισκόταν στὸ Ναύπλιο, ὅπου κατοικοῦσε ὁ βασιλεὺς καὶ εἶχε τὴν ἔδρα τῆς ἡ Ἀντιβασιλείας καὶ ἡ Κυβέρνηση καὶ βρίσκονταν οἱ ὑπάλληλοι τῶν Ὑπουργείων. Ἡ Ἀθήνα κηρύχτηκε πρωτεύουσα μετὰ τὴν τελετὴ τῆς 28 Αὐγούστου καὶ ἡ Κυβέρνηση ἐγκαταστάθηκε σ' αὐτὴν τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1834.

Ἀπὸ τὰ πρόσωπα ποὺ μνημονεύονται σὴν πρόσκληση ὑπῆρξαν ἐταῖροι μας ὁ Κων. Βλαχούτσος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Κοντόσταυλος (πατήρ), τοῦ ὁποῖου ὁ ὁμώνυμος γιός, εἰσαγγελεύς, ὑπουργός, πρέσβυς, εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑταιρείας κατὰ τὸ διάστημα 1880, 1882-1893. Ἀκόμη ὑπῆρξαν μέλη τῆς Ἑταιρείας ὁ Δ. Σουτίζος, ὁ Ἀνδρέας Κομπατῆς, Σύμβουλος (1837-1839), τραπεζίτης καὶ συνεργάτης τοῦ Κωνσταντίνου Μπέλιου, ὁ Σταμάτης Βοῦρος, ἔμπορος, ὁ Ἰάκωβος Ρίζος Ραγκαβῆς, λόγιος, πατέρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὁ Λουκάς Πύρρος, ἐπιχειρηματίας, διαχειριστὴς τῆς περιουσίας τοῦ Μπέλιου σὴν Ἀθήνα, ὁ Ἰωάννης Βλάχος, δημογέροντας, Πρόεδρος τοῦ δημοτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀθήνας.

ΜΙΑ ΣΠΑΝΙΑ ΕΠΕΤΕΙΟΣ
ΤΑ 300 ΧΡΟΝΙΑ
ΤΗΣ *SOCIETY OF ANTIQUARIES*
ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 2007 ἕως τὸν Ἰούλιο τοῦ 2008 ἡ *Society of Antiquaries of London* γιορτάζει τὰ 300 χρόνια ἀπὸ τὴν ἴδρυσή της μὲ διάφορες ἐκδηλώσεις, διαλέξεις, ἐκθέσεις ζωγραφικῆς κλπ. Ἡ κορυφαία στιγμή τοῦ ἑορτασμοῦ ἦταν ἡ κατὰ τὸν Μάιο τῆς χρονιάς τούτης σύγκληση ἑνὸς Διεθοῦς Συνεδρίου μὲ θέμα τὸν «σημερινὸ ρόλο τῶν ἀνεξάρτητων ἐθνικῶν ἐπιστημονικῶν Ἐταιρειῶν ποὺ ἔχουν ὡς σκοπὸ τὴν προστασία καὶ τὴ μελέτη τῆς πολιτιστικῆς παράδοσης στὴν Εὐρώπη». Οἱ ἀντιπρόσωποι ὁμιλητὲς ἔπρεπε νὰ σκιαγραφήσουν τὴν ἱστορία, τὴ διοίκηση, τὸν σκοπὸ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ἰδρύματος ποὺ ἀντιπροσώπευαν, νὰ περιγράψουν τὰ μέλη ποὺ τὸ ἀποτελοῦν καὶ νὰ ὀρίσουν τὴ σημασία τοῦ ἰδρύματος τους μέσα στὰ ὄρια τῆς ἐθνικῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς τῆς χώρας τους ἀλλὰ καὶ διεθνῶς.

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, μόνον ἴδρυμα ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, προσκλήθηκε νὰ συμμετάσχει στὸν ἑορτασμό. Ὅταν ἡ Ἐταιρεία ἰδρύθηκε, τὸ 1837, ἡ *Society of Antiquaries* εἶχε ἤδη βίον 130 ἐτῶν. Ἦταν λοιπὸν καὶ τότε πολὺ παλιά, ἕνα ἀπὸ τὰ παλαιότερα, σὲ δράση, ἐπιστημονικὰ καὶ πνευματικὰ ἰδρύματα τοῦ κόσμου.

Ἡ *Society of Antiquaries* εἶναι ἀνεξάρτητο ἴδρυμα καὶ κύριον σκοπὸ ἔχει «τὴν ἐνθάρρυνση καὶ προαγωγή τῆς μελέτης καὶ τῆς γνώσης τῶν μνημείων καὶ τῆς ἱστορίας τῆς χώρας* καὶ ἄλλων χωρῶν». Ἔχει, ὅπως καὶ ἡ Ἐταιρεία, μέλη στὸ Ἡνωμένο Βασίλειον, στὴν Εὐρώπη καὶ στὸν ὑπόλοιπον κόσμον.

Ὅταν τὸ 1938 γιορτάστηκαν στὴν Ἀθήνα τὰ 100 χρόνια τῆς Ἐταιρείας, ἡ *Society of Antiquaries* συμμετέσχε στὸν ἑορτα-

* Τῆς Μεγάλης Βρετανίας.

σμός μας με αντιπρόσωπο τὸν Διευθυντὴ τῆς ἐδῶ Βρετανικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ Συμβούλιο μὲ εὐχαρίστηση δέχτηκε τὴν ἀπὸ 27 Ἰουνίου 2007 πρόσκληση τῆς *Society of Antiquaries* καὶ ἀνέθεσε στὴ Σύμβουλο κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ νὰ ἐκπροσωπήσει τὴν Ἑταιρεία στὸν ἑορτασμό.

Στὶς 16 Μαΐου 2008 τὸ πρωὶ στὸ Burlington House, στὸ Piccadilly, ἄρχισε τὸ Διεθνὲς Colloquium τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων ποὺ συμμετεῖχαν. Οἱ ὁμιλίες ἔγιναν στὴν αἴθουσα ὅπου ὁ Ἑρρῖκος Schliemann εἶχε ἀνακοινώσει, τὸ 1877, τὶς ἀνακαλύψεις του στὶς Μυκῆνες.

Ἡ Σύμβουλος κυρία Ντόρα Βασιλικοῦ μίλησε ἐκ μέρους τῆς Ἑταιρείας καὶ εἶπε τὰ ἑξῆς:

THE ARCHAEOLOGICAL SOCIETY AT ATHENS 1837-2007

We are all gathered here today to celebrate and honour the tercentenary of the *Society of Antiquaries*, filled with admiration and respect for this rare and unique occasion. I personally share both feelings intensely, as I am here to represent a much younger society, the *Archaeological Society at Athens*, which this year registers a mere 171 years of existence. Much younger than the *Society of Antiquaries*, yet the oldest learned Society in Greece, it was established in 1837 under King Otto of Greece, son of Ludwig 1st, King of Bavaria, a few years after the end of the Greek War of Independence and the creation of the Greek State, in 1832.

Greece in 1837 was a land devastated by a gigantic struggle for independence, that lasted 8 years. Everything had to be created from scratch, schools, universities, museums. The ancient world, only known through the writings of Pausanias, Herodotus, Thucydides or Strabo had to be rediscovered through excavations and this enormous task was undertaken singlehandedly by the Archaeological Society at Athens, whose members were the most distinguished scholars of the time, philologists, historians or writers.

Then – as now – the Society’s primary goal was the discovery of the remnants of antiquity, their study, their preservation and restoration. The Greek “antiquities law” of 1834 acknowledged the Greek State as the lawful owner of all ancient remnants. It delegated the right to the research and study of antiquities to the Archaeological Society who, for many decades, was the main institution with authority over all actions and activities concerning antiquities in Greece.

The Archaeological Society’s first Chairman was the scholar and politician Iakovos Rizos Neroulos (1778-1849), Minister of Foreign Affairs of the hegemony of Moldavia before 1821 and subsequently Minister of Foreign Affairs, Education and Justice of Greece under King Otto.

The Society’s first Secretary was the scholar Alexander Rizos Rangavis (1809-1892)*, archaeologist, poet, author and diplomat. Rangavis was closely related to Great Britain and Scotland in particular, as his sister Rallou was married to Henry Skene, son of James Skene of Rubislaw, a close friend of Sir Walter Scott. Rangavis himself later married Kate, daughter of James Skene, in 1840. James Skene and his large family actually lived in Athens from 1838 to 1845. During that time he made numerous drawings of landscapes and monuments in Greece. Part of this collection, so valuable for the study of ancient monuments, is owned now by the Archaeological Society.

The Archaeological Society from its creation in 1837, depended for its work and progress on Greece’s educated class, mainly scholars and philologists, but also theologians, militaries, teachers and professors. The most glorified fighters of the Greek War of Independence became fellows, as did the philhellenes who fought alongside them, such as Thomas Gordon (1788-1841) and Richard Church (1785-1873). Also among the first fellows was the famous British topographer and geographer William Martin Leake (1777-1866) and the

---

* Secretary 1837-1851.

lover of antiquity George Finlay (1799-1875), historian of the Greek War of Independence. A somewhat younger fellow of both the Society of Antiquaries and the Archaeological Society at Athens was the excavator of Mycenae, Heinrich Schliemann (1822-1890).

Fellowship to the Archaeological Society then as now, is open to everyone whether Greek or not, and is subject to approval by the Board of Directors, which considers whether the candidate's fellowship will be beneficial to the Society and help it to fulfill its aims.

The Board of Directors has eleven members. The Chairman is traditionally a distinguished jurist, and the Secretary General an archaeologist. Today, the President is Professor of Law and member of the Academy of Athens Epaminondas Spiliotopoulos and the Secretary General Dr. Basil Petrakos also member of the Academy of Athens and of the Institut de France. The other members of the Board are archaeologists, architects, judges, literary scholars.

The most important aspect of the Archaeological Society is that from its inception to this day, it is totally independent of the State, with which it has oftentimes clashed over issues regarding the protection and maintenance of antiquities. This independence enables it to consistently implement the action plan agreed upon by its Board of Directors.

The Society's work began in 1837 with enthusiasm but no financial support from the State. Its only source of income was the 15 drachmae membership fee, and yet, it was with such inadequate financial means that it set off on its ambitious projects, the first of which was the excavation of the Acropolis, then filled with buildings in ruins dating from Ottoman rule. Despite the fact that its monuments were distorted by destruction, calamities and various additions, the Acropolis of Athens was at the time the symbol of the ancient world and the highest expression of ancient art.

In the first years after independence, the Society's work progressed at a slow pace mainly due to the lack of specialised archaeologists and adequate financial means. But when the

outstanding literary scholar and epigraphist Stephanos Koumanoudis became Secretary in 1859, the Society's course of action took on a new rhythm and extended to other monuments and sites other than the Acropolis. Looking back from a distance of time we can now see clearly that the Society's research programme, until the end of the 19th century, was methodical and beneficial not only to Athens but to Greece as a whole.

It was at that time that the exquisite monuments of Kerameikos were excavated, a rare source for the study of ancient art and history; the library of Hadrian – hidden under Ottoman buildings – was unearthed, the theatre of Dionysos was totally revealed, the Roman Agora extended and, of course, the excavations of the Agora of classical times, began, the first find being the Stoa of Attalos. Over the decades, the excavation of the Acropolis continued, bringing to light the unique sculptures which adorn its museum, as well as many inscriptions through which the history of Athens of the 5th and the 4th century BC could be traced in detail. Finally, numerous other monuments, not known through ancient sources, were discovered revealing outstanding sculptures, ceramics or inscriptions.

By the end of the 19th century, with greater financial and scientific support, the Society extended its activities throughout Attica. Important religious sites and settlements were researched in a systematic way and the scientific results thoroughly altered the image of the Athenian city-state. In Eleusis, the greatest and holiest sanctuary of Attica, where Demeter and Kore were worshipped, was excavated, as well as the sanctuary of Amphiaraos in Oropos with hundreds of inscriptions, until then only known mainly to Pausanias. In Piraeus monuments attesting to the naval power of Athens came to light. In Boeotia it was thanks to the Society and the tireless efforts of Panayiotis Stamatakis that the precious funeral gifts of the Tanagra tombs were salvaged, until then disastrously looted by the local grave robbers. Other places such as Thebes, Cheronia and Thespies in Boeotia were

researched at the same time and thousands of inscriptions were found.

In the Peloponnese, the Society laid the foundations for scientific research with Panayiotis Stamatakis first and Panayiotis Kavvadias afterwards. Kavvadias is the excavator of Epidaurus, of the sanctuary of Asclepios and the unique theatre, already considered in ancient times as the most famous and beautiful. This sole discovery did justice to the Society's relentless endeavours and confirmed its position as the foremost institution for scientific and research work in Greece, earning it even more respect. In 1876, the celebrated excavation of Schliemann took place in Mycenae under the auspices of the Society; the supervision by Ephor Panayiotis Stamatakis was beneficial as, amidst the turmoil created by the extraordinary number of finds, numerous records were preserved and the order of thousands of items of this famous site was secured due to methodical and scientific accuracy. After Schliemann, the Society continued its excavations in Mycenae. Professor Christos Tsountas' work extended our knowledge to the interior of the Acropolis, the palace and the houses; he also excavated the cemeteries outside the walls with hundreds of graves. During the last years of the 19th century, so fruitful for Greek archaeology, Tsountas laid the foundations of a new and important field of research: the Cyclades. It is he who discovered the Cycladic Civilisation and gave it this paramount name.

In the beginning of the 20th century it is again Tsountas who founded the study of the Neolithic Civilisation in Greece following his important excavations and publications of the two neolithic acropolises in Thessaly, Dimini and Sesklo.

Parallel to the excavations, the Society's large museums were set up, first in the University building, then in the Varvakeion High School and finally in the Polytechnicum where Schliemann's precious finds from the Mycenae excavations were first exhibited. Today, the contents of the Society's three museums constitute the essential part of the exhibits of the National Archaeological and of the Epigraphical Museums. In

May 2008 the Egyptian rooms, closed for many years, reopened in the National Archaeological Museum, with a new presentation; the collection is a donation of the Archaeological Society.

But for the Society excavations and discoveries even of important works of art or inscriptions did not suffice. Archaeological finds lose most of their scientific value and are of no use to historians if they are not published. Already Koumanoudis and the Society's contributors informed the scientific world of every new find, through continuous publications in the Society's *Praktika* or *Ephemeris*, and the *Philistor* and *Athenaion* journals. To this day, these publications form the basis of any archaeological study.

Stephanos Koumanoudis was succeeded as Secretary by Panayiotis Kavvadias (1850-1928), also General Ephor of Antiquities, who continued his predecessor's work with the same zeal. He carried out new excavations on the Acropolis with splendid finds. Excavations also started in new areas of Greece, Thessaly, Epirus, Macedonia and the islands, Euboia, Corfu, Cephalonia, Lesbos, Samos and the Cyclades. Many more museums were established in provincial cities. In the time of Kavvadias the Archaeological Service was staffed by new Ephors, who also constituted the scientific personnel of the Society and a new effective law for the protection of antiquities was enacted.

Kavvadias was succeeded at the Society by University Professors, George Oikonomos (1883-1951), Anastasios Orlandos (1887-1979) and George Mylonas (1898-1988)*. During their secretariats, the Society continued its scientific work, but, at the same time, mainly through donations, it acquired a substantial fortune which provided it with financial independence. In the first years after the Second World War the Society undertook to complete many rescue excavations, which the Government

---

* G. Oikonomos, Secretary 1924-1951; A. Orlandos, Secretary General 1951-1979; G. Mylonas, Secretary General 1979-1988.

was unable to carry out. At the same time, despite existing difficulties, owing to the genius of Anastasios Orlandos, the leading Greek scholar of ancient and byzantine architecture, the Society undertook systematic restorations and preservation of monuments. With the scientific benefit of our country in mind, the Society, for a number of years, provided scholarships to members of the Archaeological Service, for postgraduate studies abroad and published their theses.

In Greece today, we have a large and powerful Archaeological Service; several Universities teach Greek archaeology and certain more recent scientific organisations concentrate on the research and study of antiquities. They all accomplish significant and necessary work. But the Society, apart from the achievements that have been briefly mentioned has the unique merit to have discovered the greatest monuments on which our knowledge of Greek archaeology is based; it is also the institution with the longest archaeological tradition in Greece and among the oldest archaeological institutions in the world still in action, enhanced by leading personalities of modern Greek history.

With its extremely rich archives, complete scientific and internal records (with no gaps since 1837) as well as photographs, sketches, excavation diaries etc., it essentially constitutes the repository of Greek archaeology.

Large scale excavations continued throughout the 20th century and it would take too long to mention all of them. But I should not omit the most significant. In Macedonia, besides the excavations of the cities of Pella and Amphipolis, we have in Vergina the outstanding discovery by Manolis Andronikos of the royal cemetery of the Macedonian kings; in Thera the discovery by Spyridon Marinatos of the Bronze Age town of Akrotiri, immensely extended our knowledge of the Aegean Bronze Age. In Attica we have the excavations of Marathon, Brauron and Rhamnous, where the most complete military fortress of the classical period was uncovered. In Epirus Dodona and the famous theatre of the sanctuary of Zeus; in the Peloponnese, in Mycenae, I must mention the discovery of

Society of Antiquaries of London. 'Η βιβλιοθήκη.

'Η εν 'Αθήναις 'Αρχαιολογική 'Εταιρεία. 'Η βιβλιοθήκη.

the Second Grave Circle, the cult centre of the acropolis and the houses outside and inside the walls, and, also in the Peloponnese, the important town of ancient Messene. Finally, in Crete the celebrated discovery by Nicolas Platon of the large complex of the 4th Minoan palatial centre in Kato Zakros. Now, in the 21st century, some of these excavations are finished, others are still active and many more could be added, such as the sanctuary of Apollo in Thermos, the town of Minoa in Amorgos, the important cemetery of Archanes and the complex of Zominthos in Crete and the early Bronze Age settlement and fortifications in Syros, to name a few.

The Society's publications department is very active. The yearly periodical *The Ergon of the Archaeological Society at Athens* provides the international public with timely information of the Society's excavations. Thorough publications of the excavations and scientific results are given through the yearly periodical *Proceedings of the Archaeological Society at Athens (Praktika)* regularly published since 1837 (160 volumes). Research papers and systematic publications of excavations appear in the *Archaeologike Ephemeris* yearly, established in 1837 as well, the oldest archaeological periodical in the world still in publication today (143 volumes). Other important scientific research projects, PhD theses or monographs, are published in a special series named: *Library of the Archaeological Society*, 255 volumes today.

Appreciating the fact that ancient history and the monuments of antiquity are an essential element of the modern Greek nation, the Archaeological Society clearly and publicly supports the preservation of the monuments, of the historical landscape and of the natural environment, regardless of political expediencies or self-interest. These views are expressed in the quarterly review, *The Mentor*, which comprises historiographical studies concerning the history of Greek archaeology and various public opinions or attitudes towards the monuments.

The Society's work is complemented by a large specialised Library which has always been open to free use by all

archaeologists and students. Moreover, the Society through conferences, seminar courses in archaeology or art history and to a lesser degree exhibitions, makes monuments approachable to the wider public and the younger generation in particular.

Last but not least, the Archaeological Society facilitates the work of the Government in every way by undertaking the management and execution of large archaeological projects and excavations all over Greece, the latest being Thera and Messene.

The uninterrupted activity of the Archaeological Society for 171 years laid the foundations of the science of archaeology in Greece; later, together with the Archaeological Service and in conjunction with the foreign archaeological Schools established in Greece, it helped erect the edifice of Greek archaeology. The Society promotes the research, the preservation and the study of antiquities, and also expresses a continuous concern to prevent the damages that may be caused to the monuments and historical landscape by economic or building activities in modern society, often in the face of startling and aggressive technological progress.

In closing, let me remind you that seventy years ago, in 1938, the Archaeological Society celebrated its centenary. At this event the *Society of Antiquaries of London* was represented by the Director of the British School at Athens who conveyed, among others, these words from your then President Sir Frederic S. Kenyon:

“The antiquities of Hellas are among the fountain-heads of our civilisation; and their revelation during the past century in which the Archaeological Society has taken a leading part, has furnished the world with models of beauty and taste which are of inexhaustible value”.

ΝΤΟΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι ἡ μνημειακὴ παράδοση ὑφίσταται στὴν Ἑλλάδα συνεχὴ φθορὰ καὶ καταστροφές. Τοῦτο δὲν εἶναι νέο. Ἄρχισε εὐθὺς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀλλὰ ἐντάθηκε στὶς μέρες μας σὲ βαθμὸ πού προκαλεῖ φόβο πλέον. Στὴν καταστροφή, πού γίνεται ἀπὸ τοὺς ιδιωτὲς μὲ τὴ βοήθεια ὀρισμένων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, μόνη ἀντίσταση ἐδῶ καὶ δεκαετίες εἶναι ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία, πού κάποιος πρῶην πρωθυπουργὸς εἶχε ἀποκαλέσει «μάστιγα τῆς Ἑλλάδος». Ἡ ἀντίσταση αὐτὴ ἐκδηλώνεται ὄχι μόνο πρὸς τὶς Ὑπηρεσίες πού πολεμοῦν τ' ἀρχαῖα καὶ τὴν παράδοση ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν ἴδια τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία. Γιατὶ κι αὐτὴ χωρὶς σαφεῖς ἐπιστημονικὲς ἀρχές, παρασύρεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη μιᾶς δηθεν ἀνάπτυξης καὶ ἐπεμβαίνει στὰ μνημεῖα, στοὺς χώρους καὶ στὰ μουσεῖα σὰν ξένος. Ὑπενθυμίζω τὸ τι ἔγινε στὸν Μαραθῶνα καὶ στὶς Μυκῆνες καθὼς καὶ πολλὲς ἀναστηλώσεις πού ξεπέρασαν κάθε θεμιτὸ ἐπιστημονικὸ ὄριο.

Εἶναι λοιπὸν πολὺ εὐχάριστο ὅταν διαπιστώνει κανεὶς ὅτι τὸ παλὸ πνεῦμα τοῦ ἀπόλυτου σεβασμοῦ πρὸς τὰ μνημεῖα ὑπάρχει πάντα στὴν Ὑπηρεσία καὶ παραδειγματίζει. Μία μεγάλη διάκριση γιὰ ἓνα ἐξαίρετο ἐπιστημονικὸ ἔργο ἀπονεμήθηκε στὴν ἑταῖρο μας κυρία Μαρίζα Μαρθάρη, Προϊσταμένη τῆς ΚΑ' Ἐφορείας τῶν Ἀρχαιοτήτων, τῶν Κυκλάδων.

Ἡ διάκριση εἶναι τὸ Πρῶτο βραβεῖο Πολιτιστικῆς Κληρονομιάς, στὴν κατηγορία «Συντήρηση Ἀρχαιολογικῶν Χώρων», πού ἀπονεμήθηκε ἀπὸ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση καὶ τὴν πολιτιστικὴ τῆς ὁμοσπονδία Europa Nostra. Τὸ βραβεῖο δόθηκε γιὰ τὴ «συντήρηση τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου τοῦ Σκάρκου στὴν Ἴο. Μετὰ ἀπὸ ἀνασκαφὲς καὶ ἐμβριθεῖς μελέτες καὶ δημοσίευση τῶν εὐρημάτων (κινητῶν καὶ κατὰ χώραν), τὰ ἐρεῖπια αὐτοῦ τοῦ σημαντικοῦ κυκλαδικοῦ οἰκισμοῦ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ, τῆς τρίτης χιλιετίας π.Χ. συντηρήθηκαν καὶ ἀποκαταστάθηκαν σύμφωνα μὲ τὸν παραδοσιακὸ τρόπο πού ἐφαρμόζεται στὴν κατασκευὴ τῶν ξερολιθιῶν στὴν περιοχὴ τοῦ Σκάρκου».

Ἐπειδὴ ὁ ἀρχαιολογικὸς χῶρος χρειάζοταν καὶ βοηθητικὰ κτήρια γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν ἐπισκεπτῶν χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸν παλιὰ ἀγροτόσπιτα ποὺ ἐπισκευάστηκαν χωρὶς νὰ ἀλλοιωθοῦν.

Ἡ ἀφθονία τῶν χρημάτων καὶ οἱ πιέσεις ποὺ ἀσκοῦνται ἀπὸ πολιτικοὺς καὶ τοπικοὺς παράγοντες πάνω στὰ μέλη τοῦ Κλάδου ὀδηγοῦν πολλὲς φορές σὲ δυσάρεστα ἀποτελέσματα. Ἄς ἔχουν ὑπόψη τους οἱ Ἀρχαιολόγοι τῆς Ὑπηρεσίας ὅτι ἡ ἀποτελεσματικότερη ἀντίσταση στὴ φθορὰ τῆς μνημειακῆς παράδοσης εἶναι ἡ ἀπόλυτη τήρηση τῶν κανόνων τῆς ἐπιστήμης. Μόνον ἔτσι ἡ Ὑπηρεσία εἶναι ἰσχυρή, ὠφέλιμη καὶ γίνεται σεβαστή. Τὸ ἔργο στὸ Σκάρκο, ἀνασκαφὴ καὶ συντήρηση, τὸ ἀποδεικνύει.

Ἡ κυρία Μαρίζα Μαρθάρη παραλαμβάνει τὸ βραβεῖο τῆς Eurora Nostra.

Ίτος, Σκάρκος. Γενική άποψη τοῦ κυκλαδικοῦ οἰκισμοῦ.

Μερικὴ άποψη τῶν ἐρειπίων τοῦ οἰκισμοῦ.

ΑΝΑΓΚΗ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

“Όλα τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ πολῖτες καὶ τὸ κράτος σήμερα εἶναι πολὺ παλαιά. Ἐνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα εἶναι τοῦ κτηματολογίου ποὺ ταλαιπωρεῖ αὐτὲς τὶς μέρες στὴν Ἀθήνα χιλιάδες πολῖτες. Καὶ τοῦτο διότι τὸ κτηματολόγιο δὲν ἔγινε ὅταν ἔπρεπε καὶ ὅταν τὰ πράγματα ἦταν εὐκολότερα. Μιὰ σχετικὴ ἱστορία ἀφορᾷ τὸ ἔγγραφο τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ (1778-1849) πρὸς τὴ Γραμματεία τῶν Οἰκονομικῶν. Πρωταγωνιστὴς εἶναι ὁ Συνταγματάρχης Μακρυγιάννης (1797-1864) ὁ ὁποῖος διεκδικεῖ μέρος ἀπὸ τὴ νότια κλιτὸ τῆς Ἀκρόπολης:

Ἄρ. Πρ. 3865/190 | ἐν Ἀθήναις, 21 Ἰανουαρίου [18]36. | Περὶ ἐκτάσεως τῆς πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως δημοσίου περιοχῆς | Ἐκκλησ. Γραμμ. | πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν. |

Ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων Κύριος Ῥόσος μοὶ ἀνέφερε, ὅτι εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Ἀκροπόλεως ἀπαντᾷ ἐνίοτε δυσκολίας καὶ ἐμπόδια ἀπὸ μέρους τῶν πολιτῶν καὶ ὀνομαστῶν τοῦ Συνταγματάρχου Κυρίου Μακρυγιάννη, ὅσους δυσχυριζόμενος ὅτι τὰ πρὸς ἀνατολὰς καὶ μεσημβρίαν τῆς Ἀκροπόλεως πρὸς τοῖς ποσὶ τοῦ βράχου χωράφια εἶναι ἰδικὰ του, τὸν ἐμποδίζει νὰ ρίψη τὰ χῶματα καὶ τὰς πέτρας ἐκεῖ ὅπου τὸ εὐκολὸν τῆς ἐργασίας ἢ τὸ συμφέρον τῆς πωλήσεως ἤθελέ το ἀπαιτήσῃ. Διὰ ταῦτα ὁ εἰρημένος ὑπάλληλος ἐζήτησεν ἤδη πρότινων μηνῶν πληροφορίας ἀπὸ τὸν Ἐφορον Ἀττικῆς, πόση ἔκτασις γῆς τριγύρω τῆς Ἀκροπόλεως ἐθεωρεῖτο ἐπὶ Τουρκοκρατίας ὡς περιοχὴ τοῦ φρουρίου, ἢ ὁποῖα ὡς δημοσία ἔπρεπε νὰ μείνῃ ἀκαλλιέργητος καὶ ἀκατοίκητος· ἀλλὰ μολοντοῦ ἡμέρα καὶ ὥρα τῆς συνεντεύξεως διωρίσθη κατ’ ἐπανάληψιν, ἢ πρᾶξις αὕτη δὲν ἔγινε ἀκόμη. Ὅθεν σὰς παρακαλῶ, Κύριε Γραμματεῦ, νὰ ἐκδώσητε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς πρὸς ὃν ἀνήκει, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὁ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ὅσον τάχιον θετικῶς περὶ τοῦ ἕως ποῦ ἐκτείνεται ἡ δημοσίος περιοχὴ τοῦ φρουρίου πρὸς ὅλα τὰ μέρη. | Ὁ Γραμματεὺς | | Ἰ. Ρίζος | (φ. 14).

ΘΕΡΜΟΣ

Η ΝΕΑ ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΩΙΜΟΥ ΙΕΡΟΥ

Ὁ Θέρμος ἦταν γνωστὸς στὴν Ἱστορία ὡς θρησκευτικὸ καὶ πολιτικὸ κέντρο τῆς Αἰτωλικῆς Συμπολιτείας. Λίγες εἶναι οἱ μαρτυρίες στὴν ἀρχαία γραμματεία. Ἡ κυριότερη πηγή εἶναι ὁ Ἀχαιὸς ἱστορικὸς Πολύβιος (204-120 π.Χ. περ.), ὁ ὁποῖος ἐξιτόρησε τὴν ἐκστρατεία τοῦ Φιλίππου Ε΄ τῆς Μακεδονίας ἐναντίον τοῦ Θέρμου τὸ 218 π.Χ. (Ε 5 κέ.) καὶ μᾶς παρέδωσε ἀξιόλογες πληροφορίες γιὰ τὰ κτήρια, τοὺς ἀνδριάντες, τὰ ἀναθήματα τοῦ ἱεροῦ καὶ τὶς πλούσιες οἰκίες γύρω ἀπὸ αὐτό, καθὼς καὶ τὴ μαρτυρία ὅτι ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ οἱ Αἰτωλοὶ τελοῦσαν κάθε χρόνο ἀγορὰς τε καὶ πανηγύρεις ἐπιφανεστάτας, ἔτι δὲ τὰς τῶν ἀρχαιρεσιῶν καταστάσεις... Σὲ ἄλλο χωρίο (ΙΑ, 7) ὀρίζει ἀκριβέστερα ὁ ἴδιος ἱστορικὸς: εἰς τὸν Θέρμον, ἔνθ' ἦν ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐνῶ ἄλλοῦ (Ε 7) ἀποκαλεῖ τὴ θέση τὸν ἐν τοῖς Θέρμοις τόπον. Τὸν Θέρμο ἀναφέρει καὶ ὁ Στράβων κατὰ πληθυντικόν (Χ, 3, 2): ἐν Θέρμοις τῆς Αἰτωλίας, ὅπου τὰς ἀρχαιρεσίας ποιεῖσθαι πάτριον αὐτῆς ἐστίν. Ἡ ὀνομασία οἱ Θέρμοι ὑποδηλώνει ὅτι στοὺς ὕστερους χρόνους ὑπῆρχαν περισσότεροι οἰκισμοὶ διάσπαρτοι στὸ πεδίο.

Ἡ θέση τοῦ ἱεροῦ εἶχε γίνει ἀντικείμενο ἀναζήτησης, ἀλλὰ καὶ διχογνωμίας κατὰ τὸν 19ο αἰ., ταυτίσθηκε δὲ ὀριστικῶς μὲ τὰ ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα στὸ ὑψίπεδο ΒΑ τῆς λίμνης Τριχωνίδος, κοντὰ στὸ χωριὸ Κεφαλόβρυσο (σημ. Θέρμο), ὅταν ἀποκαλύφθηκαν οἱ πρῶτες ἐπιγραφές μὲ τὸ ὄνομα τοῦ τόπου (εἰκ. 1).

Ἡ ἀνασκαφή ποὺ ἔφερε στὸ φῶς μέσα ἀπὸ τὴ γῆ τὰ εῤεῖπια τοῦ Θέρμου εἶναι ἀπὸ τὶς παλαιότερες ἀνασκαφές τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ἡ ἱστορία τῆς ἀρχισε στὶς 22 Μαΐου 1897, ὅταν ὁ Ἐφορὸς Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑταιρείας Γεώργιος Σωτηριάδης ὑπέβαλε αἴτηση «περὶ ἀνασκαφῶν ἐν Θέρμῳ». Ἀφοῦ ἀναφέρει ὅτι ἐπισκέφθηκε «προσφάτως ἱκανοὺς τῶν κατὰ τὴν Αἰτωλίαν καὶ Ἀκαρνανίαν τόπους, ὅπου ἀνὰ πᾶν σχεδὸν βῆμα ὁ ὁδοιπόρος ἀπαντᾷ εῤεῖπια ἀρ-

χαίων πόλεων», συνεχίζει: «ἐν τῇ μνησθείσῃ περιοδείᾳ μου τὴν προσοχὴν μου ἰδίως ἔστρεψα εἰς τὰ ἐρείπια τοῦ ἐν Αἰτωλίας Θέρμου, περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὁποίου ἀκριβῆ πληροφορίαν παρέχει ὁ Πολύβιος...». Τὸν ἴδιο χρόνο ἔβλεπε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος τὸ βιβλίον τοῦ W. J. Woodhouse, *Aetolia. Its Geography, Topography and Antiquities*, Oxford, ἐνῶ ὁ Noack ἔκανε τὴν πρώτη του ἀνακοίνωση γιὰ τὴν Αἰτωλία (AA 12, 1897).

Ἡ στροφή τῆς προσοχῆς τοῦ Σωτηριάδη στὸν Θέρμο ἔμελλε νὰ εἶναι μοιραία γιὰ τὸν τόπο καὶ σφράγισε τὴν ἱστορία τῆς ἔρευνας ἀνεξίτηλα τὰ χρόνια ποὺ πέρασαν ἀπὸ τότε. Σὲ ἄλλη ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Γενικὸ Ἐφορο Παναγιῆ Καββα-

Εἰκ. 1. Τὸ πεδῖον τοῦ Θέρμου. Στὸ βάθος τὸ Παναιτωλικὸν ὄρος καὶ τὸ σημερινὸ Θέρμο.

δία στις 27 Ἰουνίου τοῦ ἴδιου ἔτους ἀνακοινώνει ὅτι ἔφθασε στὸν Θέρμο τὴν «τετάρτην ἑσπέρας ἐκ Μεσολογγίου». Καὶ ἐπροτίμησε, ὅπως γράφει, τὴν ὁδὸ αὐτὴ γιὰ νὰ ἐποκεφθεῖ τοὺς τόπους ποὺ ἀναφέρει ὁ Πολύβιος «κατὰ τὴν καταστρεπτικὴν διὰ τὸν Θέρμον ἐκστρατεῖαν τοῦ Φιλίππου κατὰ τὸ ἔτος 218». «Διὰ τριῶν ἔργατῶν αὔριον τὸ πρῶτον θὰ κάμω ἀποπειρατήριον σκαφὴν εἰς τὸ ἐκλιπὸν ἐκκλησίδιον τῆς Ἁγίας Τριάδος» συνεχίζει στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ὁ ἀφοσιωμένος ἐκεῖνος ἱστορικὸς ποὺ δὲν ἔπαψε νὰ ἀναφέρει τακτικὰ πρὸς τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἀνασκαφῶν του. Ὁ Σωτηριάδης συνέχισε τὶς ἔρευνες στὸν Θέρμο ἕως τὸ 1908 καὶ ἀποκάλυψε τὸν περὶπερο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τὸ παλαιότερο κτήριον κάτω ἀπὸ αὐτόν, τὸ γνωστὸ ὡς μέγαρο Β, τὸν ναὸ τοῦ «Ἀπόλλωνος Λυσείου», καθὼς καὶ μέρος τοῦ προϊστορικοῦ μεγάλου ἀψιδωτοῦ κτηρίου (μέγαρο Α) (εἰκ. 2). Τὶς ἀνασκαφὰς συνέχισε ὁ Κ. Α. Ρωμαῖος ἀπὸ τὸ 1912

Εἰκ. 2. Φωτογραφία τῆς παλαιᾶς ἀνασκαφῆς ἀπὸ Β. Ἀριστερὰ οἱ ὑπόγειες τοῦ Μεγαλάκκου.

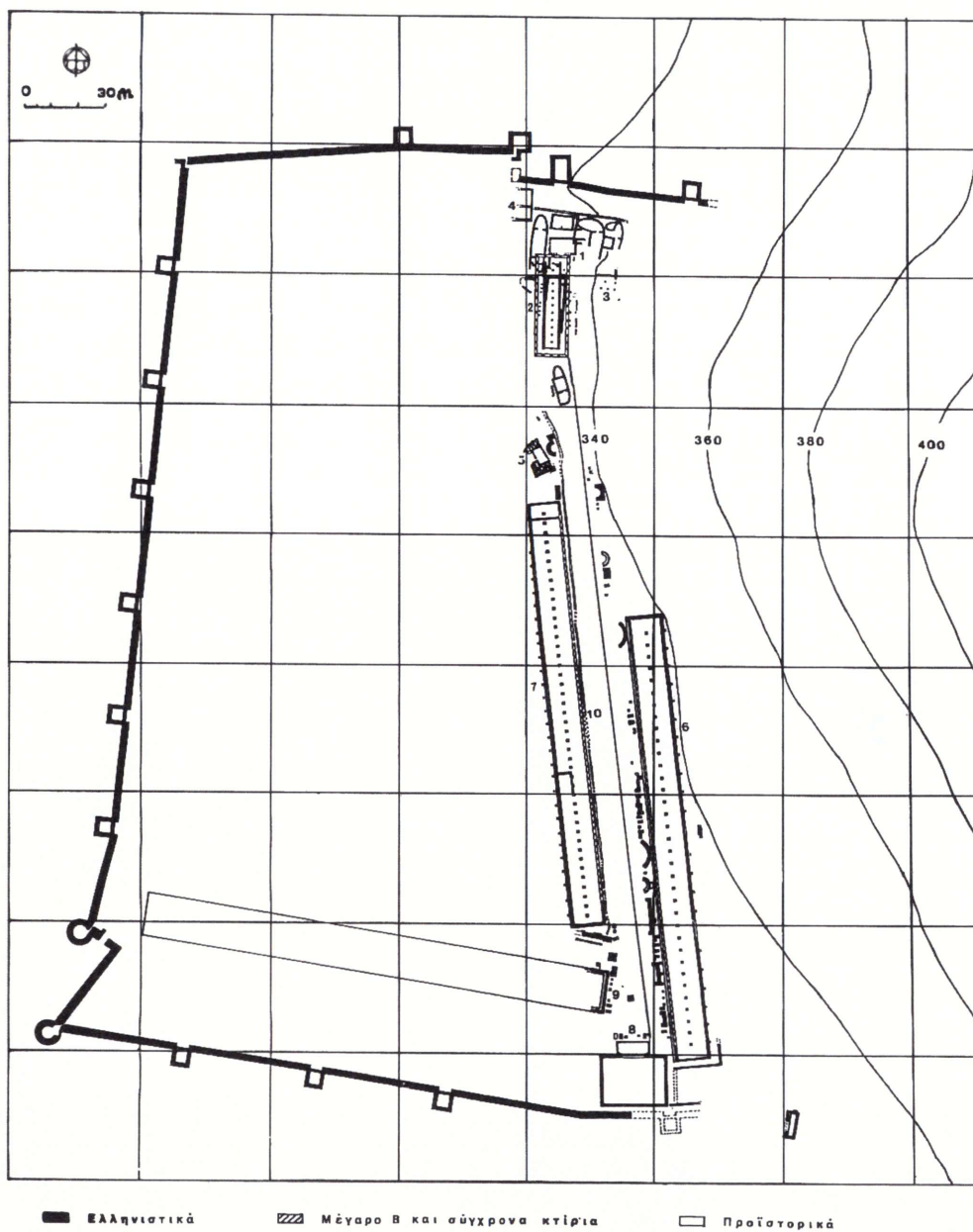
μὲ διαλείμματα ἕως τὸ 1932 καὶ ἔφερε στὸ φῶς περισσότερα κτήρια τοῦ ὑστεροελλαδικοῦ οἰκισμοῦ (1600-1050 π.Χ. περ.), τὰ ὁποῖα σώζονταν σὲ βαθύτερο ἐπίπεδο πρὸς Β τοῦ ναοῦ (εἰκ. 3, 8). Ἐπανεξέτασε ἐπίσης ὁ δεύτερος ἀνασκαφέας τὰ δεδομένα τῆς πρώτης ἀνασκαφῆς τοῦ μεγάρου Β ὑπὸ τὸν ναό. Καὶ οἱ δύο ἀνασκαφεῖς ἀποκάλυψαν μικρὸ μέρος καὶ τῶν δύο μεγάλων στοῶν, καθὼς καὶ τὰ βάθρα καὶ τὶς ἐξέδρες τῆς πολιτικῆς ἀγορᾶς.

Ἡ νεώτερη ἀνασκαφὴ ἄρχισε τὸ 1983 ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀπέβλεπε στὴν ὀλοκλήρωση τῆς ἀποκάλυψης τῶν μνημείων τῆς. Ἡ ἀποκατάσταση τοῦ σχεδίου τῆς ἀγορᾶς (εἰκ. 4) μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ ὀρίσουμε τὸν χαρακτήρα τῆς προγραμματικῆς αὐτῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὀργάνωσης ἢ ὁποῖα συνέβαλε στὴν ἐξέλιξη τῆς χωρορρυθμίας κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴ Ἐποχὴ. Τὸ θέμα ἔχω πραγματευθεῖ ἄλλοῦ.

Εἰκ. 3. Ὁ προϊστορικὸς οἰκισμὸς καὶ ὁ ναὸς ἀπὸ Β.

Εικ. 4. Σχέδιο του αρχαιολογικού χώρου.

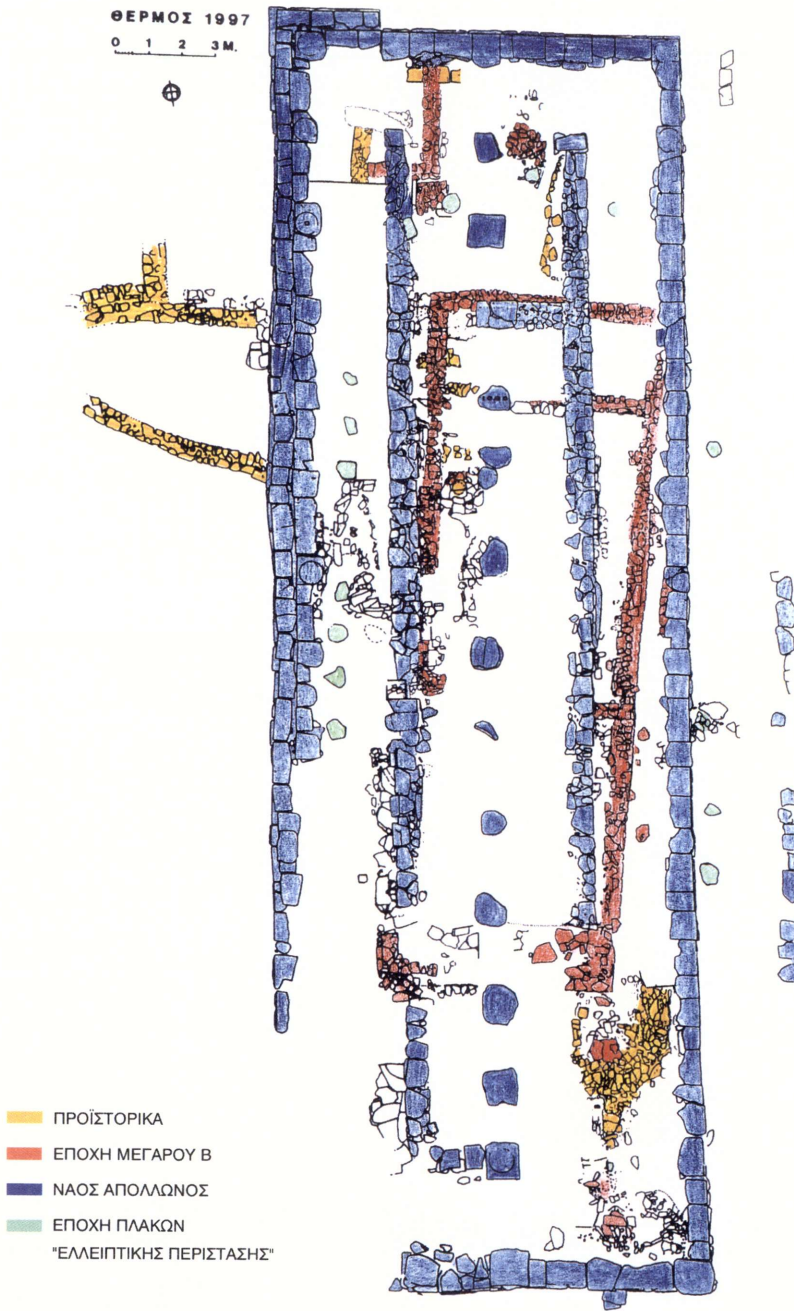

Ἀπὸ τὸ ἔτος 1992 τὸ ἐνδιαφέρον τῆς νέας ἀνασκαφῆς ἐστράφη στὴ συστηματικὴ ἐξερεύνηση τῶν βαθύτερων στρωμάτων τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος. Πρόκειται γιὰ τρίτη στὴ σειρά ἀνασκαφὴ στὴν ἴδια θέση. Ἀναλυτικὲς ἐτήσιες ἐκθέσεις μὲ περιγραφὲς καὶ παρατηρήσεις στὰ στρωματογραφικὰ στοιχεῖα δημοσιεύονταν στὰ *Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας* (ΠΑΕ 1992-2000, 2003) καὶ τελικὴ σύνθεση τῆς ὅλης στρωματογραφίας ἔχει συγγραφεῖ καὶ εἶναι ὑπὸ ἐκτύπωσιν (εἰκ. 5-6).

Χωρὶς προσδοκία νέων εὐρημάτων (ἔργων τέχνης κλπ.) καὶ χωρὶς φειδῶ τοῦ χρόνου ποῦ χρειάζεται μιὰ τέτοια ἀσυνήθιστη ἔρευνα, ἐπιδοθήκαμε στὸν ἔλεγχο τῶν παλαιῶν ἀνασκαφικῶν δεδομένων καὶ καταλήξαμε πράγματι σὲ νέα συμπεράσματα

Εἰκ. 5. Ἀεροφωτογραφία τῆς ἀνασκαφῆς ὑπὸ τὸν ναό.

Εικ. 6. Ὁ ναός τοῦ Ἀπόλλωνος (γαλάζιο), τὸ μέγαρο Β (κόκκινο).

πού αλλάζουν την αρχαιολογική και ιστορική γνώση του οικισμού και του ιερού του Θέρμου κατά τις πρώιμες περιόδους. Με την παρατήρηση αυτή δεν θέλω να ισχυρισθώ ότι οι παλαιές ανασκαφές δεν είχαν δώσει στοιχειά τα όποια ανταποκρίνονταν μέχρι σημείου στη στρωματογραφική πραγματικότητα. Η νέα ανασκαφή βασίσθηκε στην εν τῷ μεταξύ αποθησαυρισμένη γνώση, αλλά έγινε και με καταλληλότερα μέσα, προσπάθησε να είναι εξειδικευμένη και λεπτομερής και να μην αφήσει στοιχειά ατεκμηρίωτα. Από τις παλαιές ανασκαφές δεν ἔφθασαν ἔως ἡμᾶς ἡμερολόγια, φωτογραφίες και σχέδια, πλὴν αὐτῶν πού δημοσίευσε ὁ Σωτηριάδης στὴν *Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα* 1900 καὶ ὁ Ρωμαῖος στὸ *Ἀρχαιολογικὸ Δελτίο* 1915 καὶ 1916. Τοῦ Ρωμαίου τὸ ἀρχεῖο μὲ φωτογραφίες καὶ σχέδια τοῦ ζωγράφου Κ. Μαλέα λέγεται ὅτι καταστράφηκε κατὰ τὸν Β΄ παγκόσμιο πόλεμο. Χρήσιμες εἶναι οἱ ἐπιστολὲς πού ἀνέφερα καὶ ἔχω χρησιμοποιήσει σὲ περισσότερες μελέτες μου. Τὶς ἔστειλε ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς ἀνασκαφῆς στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία ὁ πρῶτος ἀνασκαφέας καὶ φυλάσσονται στὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας. Φωτογραφικὲς ἀπεικονίσεις γενικῶν ὄψεων τῆς πρώτης ἐπίσης ἀνασκαφῆς βρίσκονται στὸ Ἀρχεῖο τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου στὴν Ἀθήνα καὶ ἔχουν κατὰ τὸ πλεῖστον δημοσιευθεῖ.

Στὴν ἑλληνικὴ Ἀρχαιολογία τοῦ 20οῦ αἰ. τὸ ὄνομα τοῦ Θέρμου διέπρεψε κυρίως σὲ δύο γνωστικὰ πεδία. Τὸ ἓνα εἶναι τῆς πρώιμης ἀρχαϊκῆς τέχνης στὴν ὁποία ἀνήκουν οἱ πῆλινες ἀρχιτεκτονικὲς διακοσμήσεις καὶ οἱ ζωγραφιστὲς πλάκες, γνωστὲς ὡς «μετόπες», σπάνια ἔργα τῆς πρώιμης ἀρχαϊκῆς ζωγραφικῆς (εἰκ. 7). Τὸ ἄλλο πεδίο εἶναι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν κτηρίων στὰ ὁποία ἀναγνωρίσθηκε τότε ἐξέλιξη τύπων ἀπὸ τὸ ἀψιδωτὸ κτίσμα (μέγαρο Α) τῆς μεσοελλαδικῆς παράδοσης στὸ ἐπίμηκες ὀρθογώνιο κτήριο (μέγαρο Β) τῆς Πρώιμης Ἐποχῆς τοῦ Σιδήρου (εἰκ. 8). Τὸ μέγαρο Β ἀποκαταστάθηκε ἀπὸ τὸν Ρωμαῖο μὲ ἐλαφρῶς καμπύλους τοίχους ὅπως εἶναι τὸ μέγαρο Α καὶ θεωρήθηκε ὅτι σὲ μεταγενέστερη οἰκοδομικὴ του φάση δέχθηκε ἑλλειψοειδὲς περιστύλιο. Τὸ δεῦτερο αὐτὸ στοιχεῖο φαινόταν ὅτι ἀποτελεῖ ἀνάμνηση τοῦ ἑλλειψοειδοῦς σχήματος τοῦ μεγάρου Α, ἀλλὰ καὶ ὅτι προαναγγέλλει τὴν

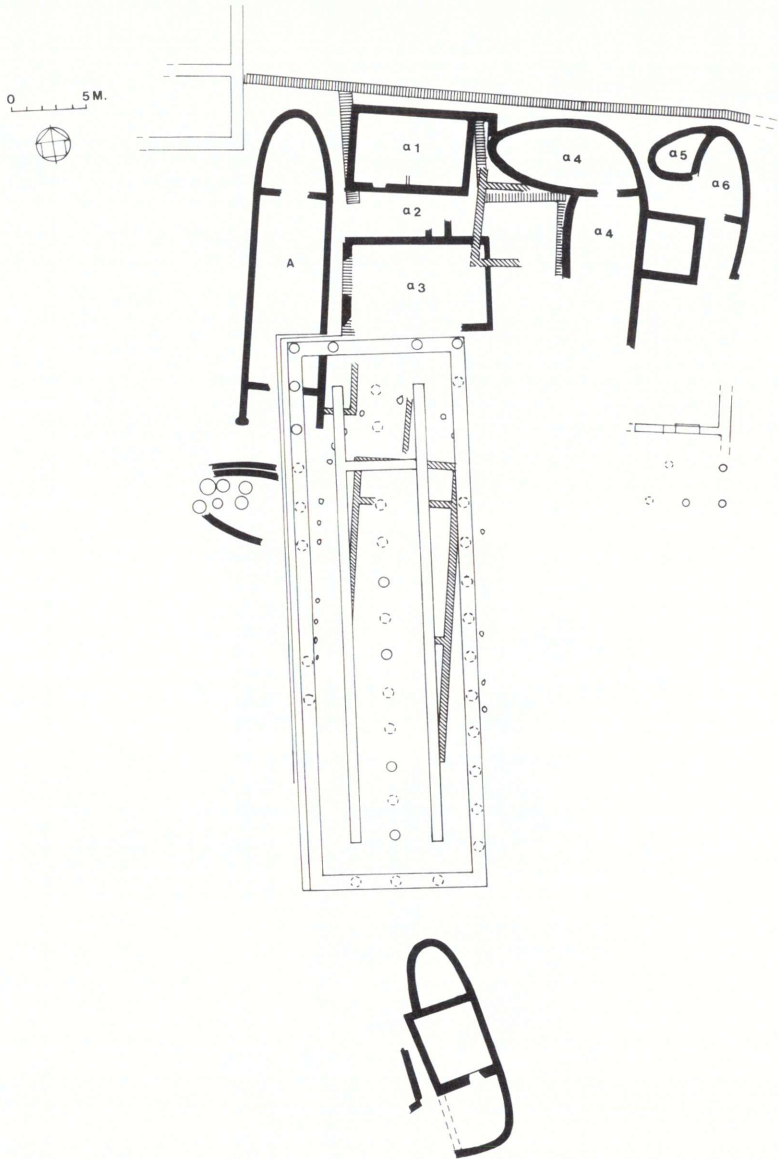

περίσταση τῶν κίωνων τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ. Τis ἐξαρτήσεις αὐτὲς ἐνίσχυσε τὸ γεγονός ὅτι στὴν ἴδια θέσῃ, ἐπάνω ἀπὸ τὸ μέγαρο Β κτίσθηκε ὁ πρῶτος ἀρχαῖκός ναός, γιὰ τὸν ὁποῖο δέχθηκαν τότε ὅτι ἦταν ἐξαρχῆς περίτερος καὶ στὸν ὁποῖο μάλιστα ἀνιχνεύθηκαν καὶ ἀριθμητικὲς σχέσεις ἀναλογιῶν μὲ τὸ παλαιότερο κτήριο.

Σὲ συνάφεια μὲ τὴν τυπολογικὴ αὐτὴ ἐξέλιξη διαμορφώθηκε καὶ ἓνα θεωρητικὸ σχῆμα λειτουργικῆς ἐξέλιξης ἀπὸ τὴν «κατοικία» τοῦ τοπικοῦ ἀρχηγοῦ (μέγαρα Α καὶ Β) στὸν ναὸ τῆς θεότητας. Τὸ μέγαρο Β θεωρήθηκε μεταβατικὸ κτήριο: Ἡ «μεταβολή» του σὲ ναὸ ἐγένε «ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν θὰ ἠδύνατο πλέον νὰ συνοικῆ εὐμαρῶς μετὰ τοῦ παλαιοῦ ὁμοστέγου

Εἰκ. 7. Λεπτομέρεια τῆς «μετόπης» τῆς Χελιδόνος καὶ τῆς Ἀηδόνας.

Εικ. 8. Σχέδιο του προϊστορικού οικισμού και του μεγάρου Β.

θεοῦ ἐντὸς τοῦ λίαν στενοῦ σηκοῦ» (Ρωμαῖος, ΑΔ 1915, 252). Ἡ θεωρία αὐτὴ ἦταν σύμφωνη μὲ ἐρμηνευτικὸ πρότυπο τῆς ἐποχῆς τῶν παλαιῶν ἀνασκαφῶν, τὸ ὁποῖο ὅμως δὲν ἔπαψε νὰ χρησιμοποιεῖται ἕως σήμερα. Σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις τὸ σχῆμα αὐτὸ ἀνταποκρίνεται μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ σὲ ἀντικειμενικὴ σχέση τοῦ χώρου ἀρχηγικῶν οἴκων τῆς Γεωμετρικῆς Ἐποχῆς μὲ πρῶμα λατρευτικὰ κτήρια. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει ἀναγκαῖα τὴ μετατροπὴ κατοικιῶν ἡγεμόνων (λειτουργία γιὰ τὴν ὁποία ἄλλωστε δὲν εἴμαστε πάντοτε βέβαιοι) σὲ οἶκους τῶν θεῶν.

Στὸν Θέρμο ἡ νέα ἀνασκαφὴ δὲν ἐπιβεβαίωσε οὔτε τὴν τυπολογικὴ οὔτε τὴ λειτουργικὴ σχέση τοῦ μεγάρου Β μὲ τὸν πρῶμο ἀρχαῖκὸ ναὸ καὶ διασάλεψε μέχρι καταρρίψεως τὶς σχετικὲς θεωρίες οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι δυνατὸ ἄλλωστε νὰ ἔχουν γενικὴ ἰσχὺ. Κάθε πρῶμη ἑλληνικὴ ἐγκατάσταση καὶ μάλιστα τὰ ἱερὰ πρέπει νὰ ἐρευνῶνται μὲ βάση τὴν ἀντίληψη τῆς ἰδιαιτερότητας τοῦ τόπου. Καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς ἀνέδειξε στὸν Θέρμο ἡ νέα στρωματογραφικὴ ἔρευνα. Ἡ ἱστορικὴ εἰκόνα ποὺ διαμορφώθηκε δείχνει μὲν ἀδιάσπαστη συνοχὴ κατὰ τὶς πρῶμες περιόδους, ἀλλὰ σὲ ἄλλα ἐπίπεδα ἀπὸ ἐκεῖνα ὅπου ἐκινεῖτο ἡ παλαιότερη ἔρευνα: Τὰ πρῶμα κτήρια τοῦ Θέρμου ἂν καὶ στερήθηκαν τὴν τυπολογικὴ συνάφεια στὴν ὁποία τὰ εἶχαν ἐντάξει καὶ τὸν λειτουργικὸ χαρακτήρα ποὺ τοὺς ἀπέδιδαν, ἀντικατοπιρίζουν μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα ἀρχαιολογικὰ κατάλοιπα τὴν ἀνάπτυξη τῆς πολιτικοκοινωνικῆς καὶ ἀπὸ ἕνα χρονικὸ σημεῖο, τῆς λατρευτικῆς καὶ ἐθνοτικῆς σημασίας τοῦ τόπου. Τὴν ἐξέλιξη αὐτὴ μποροῦμε νὰ παρακολουθήσουμε, ὅσο ἐπιτρέπουν τὰ ἀρχαιολογικὰ στοιχεῖα, ἀπὸ τὴν Προϊστορικὴ στὴν πρῶμη Ἐποχὴ τοῦ Σιδήρου καὶ ἕως τὰ τέλη τοῦ 7ου - ἀρχῆς τοῦ 6ου αἰ. π.Χ. Εἶναι μία ἱστορικὴ ἀποκατάσταση ποὺ στηρίζεται σὲ σαφέστερη καὶ σταθερότερη ἀρχαιολογικὴ μαρτυρία ἀπὸ ἐκείνη τῶν παλαιότερων θεωρητικῶν σχημάτων ποὺ εἶχαν ἐν μέρει βασιθεῖ σὲ ἀτελὴ ἢ ἀτεκμηρίωτα στοιχεῖα.

Τὸ τῶν Θερμίων πεδίων ἦταν φυσικὸ ὄχυρό, καθὼς περιβάλλεται ἀπὸ τὰ ὄρη, ἀλλὰ δὲν ἦταν κλειστό. Ἀτραποὶ καὶ «αὐλώνες» ὄδηγοῦσαν ἀπὸ ἐδῶ στὴν ὄρεινὴ Αἰτωλία καὶ

τὴν Εὐρυτανία ἀλλὰ καὶ στὶς κοιλάδες τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Εὐήνου (εἰκ. 1). Ὁ Θέρμος, «ἐν τῇ συνόδῳ τῶν μεγάλων ὁδῶν» τῆς Αἰτωλίας, ἦταν φαίνεται ἤδη ἀπὸ τὴν Προϊστορικὴ Ἐποχὴ τόπος συνάντησης καὶ συναλλαγῆς τῶν Αἰτωλῶν καὶ πρὸ πολὺ ἐκείνων ποὺ διακινουῦσαν τὶς ἀγέλες τοὺς κάθε ἀνοιξὴ πρὸς τὰ ὑπίπεδα καὶ τὸ φθινόπωρο στὶς πεδιάδες καὶ τὰ παράλια. Ἡ ὑπαρξὴ πηγῶν, πιθανῶς καὶ θερμῶν, στὸν χῶρο καὶ στὴν περιοχὴ θὰ συνετέλεσε ἐπίσης στὴν ἀνάπτυξή τοῦ Θέρμου.

Ὁ πυρήνας τῆς ἐγκατάστασης βρίσκεται στὰ κράσπεδα τοῦ ὑψώματος τοῦ Μεγαλάκκου, στο βορειοανατολικὸ ἄκρο τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ καὶ τῆς ἀγορᾶς (εἰκ. 2). Καὶ τὰ ἀρχαιότερα κατάλοιπα εἶναι κοιλότητες ἡμιπύργειων καλυβῶν κάτω ἀπὸ τὸ ἀψιδωτὸ μέγαρο Α, τὶς ὁποῖες ὁ πρῶτος ἀνασκαφέας εἶχε θεωρήσει τάφους μὲ καύσεις νεκρῶν.

Πιθανότατα πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος τῆς Μέσης Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ (2000-1600 π.Χ.) ὑπῆρχε μόνιμος οἰκισμὸς ἀνοικτὸς σὲ ἐπαφὴ μὲ ἄλλους τόπους, ὅπως μπορούμε νὰ κρίνουμε ἀπὸ τὰ κεραμικὰ καὶ τὰ λίθινα εὐρήματα. Τὰ κτήρια τοῦ οἰκισμοῦ αὐτοῦ κτίσθηκαν σὲ διαδοχικὲς περιόδους. Ἀρχαιότερα εἶναι τὰ ἐλλειψοειδῆ ἀπὸ τὰ ὁποῖα μεγαλύτερο εἶναι τὸ μέγαρο Α, νεώτερα εἶναι τὰ τετράγωνα. Ὅλα ὅμως ὑπῆρχαν κατὰ τὴν Ὑστεροελλαδικὴ Ἐποχὴ (1600-1100 π.Χ.) καὶ ἀποτελοῦσαν, πιθανῶς μαζὶ μὲ ἄλλα ποὺ χάθηκαν, σημαντικὸ οἰκισμὸ (εἰκ. 8, 3). Ἀπὸ τὸν 15ο αἰ. ὁ Θέρμος δέχεται στοιχεῖα τοῦ Μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἐπαφὴς ἦταν τακτικὲς μέχρι τέλους (π.χ. μὲ τὴν Ἀχαΐα), ἀλλὰ ἡ σχέση ἦταν ἐπιφανειακὴ, δὲν ἔφθασε σὲ πολιτισμικὴ ἐξομοίωση καὶ δὲν μπόρεσε νὰ ἐπισκιάσει τὴ μεσοελλαδικὴ παράδοση ποὺ ἔμεινε ζωντανὴ ὅλη τὴν Ὑστεροελλαδικὴ Ἐποχὴ καὶ ἀκόμη ἀργότερα. Μόνο τὰ μυκηναϊκὰ ἀγγεῖα ἀφθονοῦν στὸν Θέρμο, εἰσηγμένα, ἀλλὰ καὶ τοπικὲς μιμήσεις. Ἡ ἐγκατάσταση δὲν μπορεῖ ἐπίσης νὰ θεωρηθεῖ οὔτε διοικητικὸ κέντρο στὰ πλαίσια πιθανῆς ἱεραρχίας τοῦ μυκηναϊκοῦ ἀνακτορικοῦ συστήματος διοίκησης. Ἦταν σημαντικὸς ἀγροκτηνοτροφικὸς οἰκισμὸς στὴν περιφέρεια τοῦ μυκηναϊκοῦ κόσμου, χωρὶς ἀνάγκη νομαδισμοῦ λόγω τοῦ κατάλληλου κλίματος καὶ τῆς εὐφορίας τοῦ κατάρ-

ρυτου πεδίου. Πιθανώς ο άρχηγός που είχε έδρα τόν Θέρμο κυριαρχούσε σέ ευρύτερη περιοχή.

Λίγα καί άνεξιχνίαστα είναι τὰ κατάλοιπα λατρείας τήν έποχή αὐτή. Στό μέγαρο Α βρέθηκαν, κατά τόν πρῶτο άνασκαφέα, μικροί πίθοι άνεστραμμένοι έπάνω σέ πλάκες που περιείχαν χῶμα, άνθρακες καί καμένα όστὰ ζώων. Είναι γνωστά πολλά όμοια παραδείγματα άπό τήν ύστερη Έποχή τοῦ Χαλκού έως τήν Ύστερη Άρχαιότητα. Η σημασία τών άνεστραμμένων άγγείων θα διέφερε κατά έποχές καί τόπους. Έδῶ είχαμε πιθανώς διαφύλαξη ίερῆς στάχτης καί προσφορῶν. Μικρές νησίδες στάχτης καί όστὰ αίγοειδῶν στο χαμηλότερο επίπεδο άνήκουν στήν έποχή αὐτή, αλλά δέν γνωρίζουμε άν πρόκειται ήδη γιά κατάλοιπα θυσιών ή μόνο γευμάτων που άσφαλώς μπορεί νά τελούνταν καί χωρίς αίματηρές θυσίες. Άλλες ένδείξεις λατρευτικῶν πράξεων δίνουν τὰ μυκηναϊκά «τελετουργικά» σκεύη (ρυτό, γεφυρόστομη πρόχους, κύπελλα τύπου Βαφειοῦ κ.ά.), τὰ όποια όμως μπορεί νά είχαν διττή χρήση, δηλ. όχι μόνο στή λατρεία, αλλά σέ έξαιρετικές περιστάσεις καί στήν καθημερινή ζωή. Μπορεϊ άκόμη νά φυλάγονταν καί ως πολύτιμα καί έξωτικά άντικείμενα σιδόν μακρινό τόπο τοῦ Θέρμου.

Ό οικισμός αὐτός ύπέστη περισσότερες καταστροφές, δύο όμως συγκεκριμένες ήταν σημαντικές: μιὰ κατά τήν ΥΕ ΙΙΑ περίοδο (περί τὸ 1450 π.Χ.) που άφησε άθικτα κατάλοιπα σέ δύο οίκιες με τὰ άντικείμενα όπως βρίσκονταν κατά τή στιγμή τῆς καταστροφῆς, καί άλλη, τελική, στο τέλος τῆς ΥΕ ΙΙΙΓ περιόδου (1100-1050 π.Χ. περ.).

Ό τρίτος στρωματογραφικός όρίζων μετά άπό τή Μεσοελλαδική Έποχή καί τόν οικισμό τῆς Ύστεροελλαδικῆς Έποχῆς, είναι αὐτός τῆς έποχῆς τοῦ μεγάρου Β. Στρωματογραφικές παρατηρήσεις καί ή μαρτυρία τῆς κεραμικῆς δείχνουν ότι τὸ κτήριο αὐτό καί τὰ άλλα σύγχρονα, άπό τὰ όποια σώθηκαν έλάχιστα μέρη δύο ή τριῶν, κτίσθηκαν τόν ΙΙον αϊ., όχι πολὺ άργότερα άπό τήν καταστροφή τοῦ τέλους τῆς ΥΕ ΙΙΙΓ περιόδου.

Παρατηρήσεις που έγιναν στα έρείπια του πείθουν ότι τὸ μέγαρο Β σχεδιάσθηκε ως κανονικό όρθογώνιο. Τὸ στενόμα-

κρο αυτό κτήριο ήταν έξαρχης κλειστός επίμηκης πολύχωρος οἶκος, ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα παραδείγματα τῆς πρώιμης Ἐποχῆς τοῦ Σιδήρου στὴν Ἑλλάδα καὶ λειτούργησε ὡς ἀρχηγικὴ ἔδρα καὶ χῶρος κοινοτικῶν συναθροίσεων, ιδιότητα ποὺ κράτησε μέχρι τέλους. Ἀνασκαφικῶς δὲν μπορεῖ νὰ τεκμηριωθεῖ ἡ ὑπαρξὴ ἐξίσου μὲ τὸν ὑστεροελλαδικὸ μεγάλου καὶ ἀκμαίου οἰκισμοῦ τῆς πρώιμης Ἐποχῆς τοῦ Σιδήρου. Ἐνδέχεται ὅμως τὰ κτήρια νὰ ἔχουν ἀφανισθεῖ ἐκτὸς τοῦ μεγάρου Β ποὺ σώθηκε κάτω ἀπὸ τὸν ναό. Συνυφασμένο εἶναι τὸ ζήτημα ἂν ἡ ὅλη ἀλλαγὴ μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ μεγάρου Β, τοῦ μεγαλύτερου προφανῶς κτηρίου, σημαίνει ὅτι ἐγκαταστάθηκε στὸν τόπο νέα πληθυσμιακὴ ομάδα ἢ ἔγινε μόνο τροπὴ προσανατολισμοῦ πολιτισμικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ πρὸς ἄλλη κατεύθυνση, πρὸς Β, ἀφοῦ οἱ ἐπαφῆς μὲ τὸν μυκηναϊκὸ Νότιο διακόπτονται. Ἀλλαγὴ πάντως κοινωνικοπολιτικῆς δομῆς δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ δεχθοῦμε ὅτι συμβαδίζει.

Θολὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τῆς λατρείας καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ. Μὲ λατρευτικὲς πράξεις μπορεῖ νὰ σχετισθεῖ κτιστὸς λάκκος-βόθρος θυσίων πρὸ τοῦ μεγάρου Β μὲ ὅσα ἐριφίου καὶ πουλιῶν. Δύο μικρὰ κτιστὰ κυκλοτερῆ κατασκευάσματα τῆς ἴδιας ἐποχῆς σὲ μικρὴ ἀπόσταση θὰ εἶχαν βοηθητικὴ χρῆση κατὰ τὴν τέλεση λατρευτικῶν πράξεων (εἰκ. 6). Μέσα στὸ κτήριο δὲν ἔχουμε εὐρήματα σχετικὰ μὲ ἐστία ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπῆρχε, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐσῆμαινε ἀπαραιτήτως λατρευτικὴ λειτουργία. Ἄλλωστε γενικῶς λίγα καὶ ἀμφίβολα εἶναι τὰ παραδείγματα ἀρχηγικῶν κτηρίων ποὺ μπορεῖ νὰ στέγασαν λατρευτικὴ δραστηριότητα (Ποσειδί Χαλκιδικῆς, Νιχώρια Μεσσηνίας). Ἄλλὰ λίγοι εἶναι καὶ οἱ τόποι ποὺ μποροῦν νὰ συνδεθοῦν μὲ λατρεία στὴν Πελοπόννησο καὶ τῆ Στερεᾷ Ἑλλάδα τοὺς πρώτους αἰῶνες μετὰ ἀπὸ τὴν ΥΕ ΙΙΙΓ περίοδο. Ἐγκατάσταση ἀντίστοιχη μὲ τοῦ Θέρμου τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάρου Β μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἢ Ἀσίνη τῆς Ἀργολίδος. Πάντως ἱερὸ δὲν εἶναι ἀκόμη ὁ Θέρμος καὶ δὲν πρέπει νὰ συντάσσεται μὲ ἄλλα πρώιμα ἱερά, π.χ. Ὀλυμπία, Ἰσθμία, Ἀμύκλες, Καλαπόδι. Ἰδιαίτερος χῶρος στὴν ἐγκατάσταση, ἀφιερωμένος στὴ λατρεία δὲν ἔχει διαπιστωθεῖ. Λατρευτικὲς πράξεις, θυσίες καὶ γεύματα θὰ προσφέρονταν ἀπὸ τὴν ἀρχηγικὴ ἔδρα καὶ

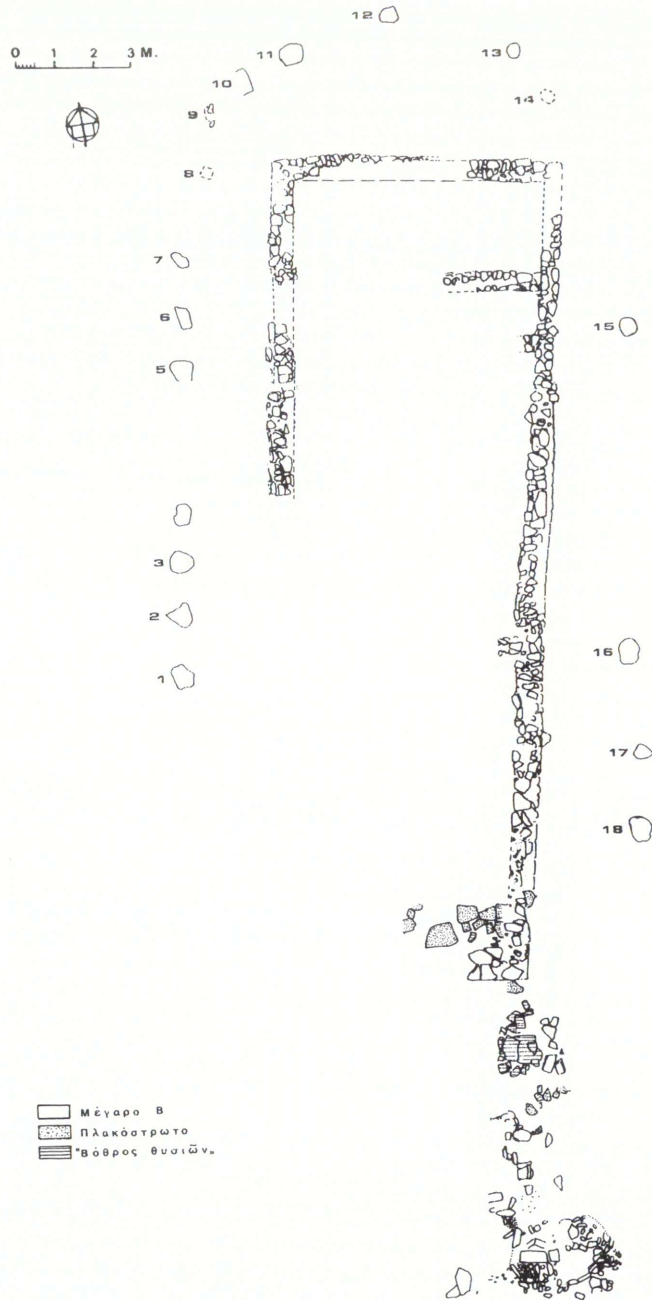

πιθανῶς θὰ συμμετείχαν μέλη τῆς εὐρύτερης «κοινότητας» στὴν εὐρύχωρη λιθοστρωτὴ ἔκταση πρὸ τοῦ μεγάρου Β.

Βαθύτερη ἱστορικὴ τομὴ γίνεται ὅταν τὸ μέγαρο Β καταστρέφεται ἀπὸ ἄγνωστη αἰτία, σύμφωνα μὲ τὶς ἐνδείξεις στὶς ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰ., ἀσφαλῶς πρὶν προλάβει νὰ μετατραπεῖ τυχὸν σὲ ναό. Τότε ὁ χῶρος ποὺ περιέβαλλαν οἱ τοῖχοι τοῦ ἐρειπωμένου κτηρίου ἀφιερώθηκε στὴ λατρεία. Ἐκεῖ ἰδρύθηκε μέγας ἰσόπεδος μὲ τὸ ἔδαφος πήλινος «βωμὸς τέφρας» ἀπὸ τὸν ὁποῖο περισώθηκε στρῶμα ἀνοικτόχρωμης στάχτης μὲ καμένα καὶ θρυμματισμένα ὄσπια ζῶων, κατάλοιπα ὀλόκαστων θουσιῶν. Γιὰ πρώτη φορὰ τώρα ἰδρύεται τέμενος, δηλ. ὀρίζεται ἰδιαίτερος χῶρος γιὰ τὴν τέλεση λατρείας. Ἀνάλογα φαινόμενα παρατηροῦνται καὶ σὲ ἄλλους τόπους τὸν 8ο αἰ. (Καλαπόδι, Δελφοί, Ἴσθμία).

Στὸν χῶρο πρὸς Ν τοῦ βωμοῦ τῆς τέφρας ἀνοίγονταν βόθροι θουσιῶν. Μελανὰ σταχτώδη καὶ ἐν μέρει λιπαρὰ χρώματα, ὄσπια ζῶων, σιδερένια ὄπλα, καὶ ὄργανα θουσιῶν, κυρίως αἰχμὲς δοράτων καὶ μαχαιρίδια, σχετίζονται μὲ τοὺς βόθρους. Αὐτοὶ ἦταν πρόσκαιροι καὶ χρησιμοποιοῦνταν εὐκαιριακὰ γιὰ εἰδικὲς ἀνάγκες καὶ γιὰ θυσίαι διαφορετικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ βωμοῦ τῆς τέφρας. Ἴσως ἦταν προθυσίαι ἢ θυσίαι αἱματηρὲς σὲ δυνάμεις ἐκτὸς τῶν θεϊκῶν π.χ. δαιμόνων ποὺ ὅπως γνωρίζομε ἀπὸ τὸν Ἡσίοδο (*Ἔργα καὶ Ἡμέραι*, 106 κέ.) δέχονταν τιμὲς. Οἱ δαίμονες αὐτοὶ δὲν μποροῦν νὰ ταυτισθοῦν μὲ συγκεκριμένους προγόνους ἀρχηγικῶν οἴκων, οὔτε μὲ ἀνώνυμους ἥρωες. Στὸν Θέρμο, πρέπει νὰ τονισθεῖ, δὲν ὑπῆρξε παράδοση ἠρωολατρείας. Τὰ θέματα αὐτὰ πραγματεύομαι ἀναλυτικὰ στὴν ὑπὸ ἐκτύπωσιν δημοσίευση τῆς ἀνασκαφῆς. Τὴν ἴδια ἐποχὴ τὸ ὀπίσθιο δωμάτιο τοῦ παλαιοῦ μεγάρου Β εἶχε ἐπισκευασθεῖ καὶ θὰ χρησιμοποιόταν στὴ λατρεία, ἐνῶ εἶναι πιθανὸ ὅτι ἓνα μεγάλο ἀπόκρουσμα βράχου πρὸς Ν τοῦ βωμοῦ τῆς τέφρας χρησίμευε ὡς ὑπέργειος βωμὸς γιὰ θυσίαι ἀκολουθούμενες ἀπὸ εὐωχίαι.

Οἱ ἀνασκαφικὲς αὐτὲς μαρτυρίαι ἀλλάζουν ριζικὰ τὴν εἰκόνα τῆς διαδοχῆς τῶν πρώιμων φάσεων στὸν Θέρμο (9ος-8ος αἰ.). Ἐνῶ ἡ παλαιὰ ἀνασκαφὴ ἀναπαρέστησε ἄμεση διαδοχὴ τοῦ μεγάρου Β ἀπὸ τὸν πρώιμο ἀρχαϊκὸ ναό, ἡ νέα

Εικ. 9. Τὰ ἐρείπια τοῦ μεγάρου Β καὶ ὁ ἑλλειψοειδῆς περίβολος τῶν πλακῶν.

ἔδειξε ὅτι παρενεβλήθη μακρὰ περίοδος (8ος - 7ος αἰ. π.Χ.) κατὰ τὴν ὁποία λειτουργοῦσε ὁ βωμὸς τέφρας, ἰδρύνονταν δὲ καὶ ἄλλα λατρευτικὰ κατασκευάσματα, χωρὶς ὅμως μεγάλο κτήριο, διάδοχο τοῦ μεγάρου Β.

Ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ 7ου αἰ. π.Χ. ἔγιναν νέες σημαντικὲς ἀλλαγές στὴν ὀργάνωση καὶ τὴ διευθέτιση τοῦ χώρου. Ἡ κυριότερη ἀλλαγὴ εἶναι ἡ ἐγκατάσταση μιᾶς ἑλλειψοειδοῦς σειρᾶς ἀκανόνιστων πλακῶν γύρω ἀπὸ τὸ ἐρείπιο τοῦ παλαιοῦ μεγάρου Β ποὺ περιέκλειε τὸν βωμὸ τῆς σάχτης (εἰκ. 9). Εἶναι οἱ πλάκες ποὺ ὁ Ρωμαῖος εἶχε ἀποδώσει σὲ βάσεις κίωνων περιστυλίου τοῦ μεγάρου Β (βλ. ποπάνω). Τώρα ἀποδεικνύεται ὅτι ὅταν αὐτὲς τοποθετήθηκαν τὸ κτήριο εἶχε καταρρεῦσει.

Εἰκ. 10. Ἐκποση τῆς ἀνασκαφῆς στὴ θέση τοῦ «ἱεροῦ λίθου» (ὅπου τὸ βέλος).

Ίσως χαμηλοί στύλοι στηρίζονταν στις πλάκες. Είναι ένας καινούργιος περίβολος του τεμένους και ανήκει σε είδος για το οποίο αρχαιολογικά παράλληλα και αρχαίες σχετικές μαρτυρίες δὲν λείπουν.

Στη θέση τῶν παλαιῶν βόθρων θυσιῶν στήθηκε ἕνας ἀργός (ἀκατέργαστος) πεσομόρφος λίθος σὲ προφανῆ συνάφεια μὲ ἕνα παλαιότερο βόθρο (εἰκ. 10). Πρόκειται γιὰ *ἱερὸν λίθον* ποὺ ἔμεινε στὴ θέση του καὶ δεχόταν τιμὲς περισσότερες δεκαετίες μέσα στὸν 7ο αἰ. π.Χ. Ὁ *ἱερὸς λίθος* τοῦ Θέρμου πρέπει νὰ ἐρμηνευθεῖ ὡς σημεῖο παρουσίας θεϊκῆς δύναμης. Ἡ ἀοριστία ποὺ χαρακτηρίζει τὶς πρώιμες ἐποχὲς τέτοιους ἀνεικονικούς λίθους παρῆχε εὐχέρεια προσαρμογῶν σὲ διαφόρους θεοὺς καὶ δαίμονες κατὰ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς περιστάσεις.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τοῦ ἐλλειπτικοῦ περιβόλου καὶ τοῦ *ἱεροῦ λίθου* εἶχαν ἀυξηθεῖ οἱ κανονικὲς θυσιὲς κατὰ τὶς ὁποῖες ἀφοῦ καίγονταν τὰ μέρη τοῦ ζώου τὰ προοριζόμενα γιὰ τοὺς θεοὺς, τὸ ὑπόλοιπο (καὶ μεγαλύτερο μέρος) προσφερόταν ὡς γεῦμα στοὺς λάτρεις. Στὶς τελετουργίες αὐτὲς πρέπει νὰ προσγραφεῖ τό «μελανὸ στρώμα» ποὺ διαπιστώθηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς ἀνασκαφῆς. Τὸ μαῦρο χρῶμα ὀφείλεται ὄχι μόνο στὸ αἷμα, ἀλλὰ καὶ στὴν καύση τοῦ λίπους καὶ τὴν προετοιμασία τῶν γευμάτων. Μέσα στὸ στρώμα αὐτὸ βρέθηκαν καὶ στὸν Θέρμο ὄπως καὶ σὲ ἄλλα ἱερὰ τὰ περισσότερα χάλκινα ἀναθήματα. Ἐνα μόνο βρέθηκε ἐκτὸς τοῦ «μελανοῦ στρώματος», καταχωσμένο κοντὰ στὸν βωμὸ τῆς τέφρας. Είναι τὸ χάλκινο ὑστερογεωμετρικὸ εἰδῶλιο τοῦ *ἱππέα* ποὺ πρέπει νὰ προσγραφεῖ σὲ «βορειοδυτικὸ» ἐργαστήριο χαλκοπλαστικῆς μὲ ἀργειακὴ ἐπίδραση (εἰκ. 11). Ἐνῶ τὸ ἀθλοφόρο ἄλογο, στολισμένο μὲ ταινία νίκης, εἶναι στατικὸ, ὁ ἀναβάτης ἔχει τὴν ὀρμητικὴ κίνηση τοῦ ἱππέα στὸ ἀγώνισμα τοῦ *ἵππου κέλῃτος*. Τὸ μοναδικὸ αὐτὸ εἰδῶλιο, ἀνάθημα ἐξέχοντος μέλους τῆς κοινότητος, γύρω στὸ 700 π.Χ., προδίδει ὅτι εἶχαν ἀρχίσει νὰ γίνονται στὰ ἱερὰ ἱππικοὶ ἀνταγωνισμοὶ παλαιότερα ἀπὸ τὴν ἐπίσημη εἰσαγωγή τοῦ ἀγωνίσματος στὴν Ὀλυμπία ποὺ ἔγινε τὸ 648 π.Χ.

Τὰ ἀρχαιολογικὰ αὐτὰ δεδομένα μαρτυροῦν τώρα (7ος αἰ. π.Χ.) διαφορετικὲς θυσιὲς καὶ τελετουργίες κατὰ περίστασιν σὲ διάφορες πλησιόχωρες θέσεις καὶ δείχνουν ὅτι ἡ λατρεία

ἦταν ἤδη διευρυμένη καὶ πολυεπίπεδη. Ἡ μνημειακὴ ὁμως ἐμφάνιση τοῦ Θέρμου ὑστεροῦσε ἕως τὰ τέλη τοῦ 7ου αἰ. π.Χ., ὅταν κτίσθηκε ὁ ἀρχαιότερος ναὸς ἐπάνω στὰ κατάλοιπα τοῦ λατρευτικοῦ αὐτοῦ ὀρίζοντα, σημειώνοντας τὴν ἐναρξη μιᾶς νέας ἐποχῆς (εἰκ. 5, 6). Εἶναι ἱστορικὸ γεγονός πὸν διαπιστώνεται καὶ σὲ ἄλλα ἀρχαιότερα ἱερά, τῆς Ὀλυμπίας, τῆς Ἰσθμίας, τῶν Δελφῶν, τοῦ Καλαποδίου. Τὴν ἴδια ἐποχὴ καὶ ἄλλοι ναοὶ μικρότεροι κτίσθηκαν στὸν ἴδιο χῶρο. Ἡ συγκέντρωση λατρευτικῶν κτηρίων σημαίνει ἀνάγκη ἐξυπηρέτησης διαφόρων λατρευτικῶν σκοπῶν περισσότερων κοινοτήτων.

Ἡ παρακολούθηση τῆς στρωματογραφικῆς ἀλληλουχίας στὸν Θέρμο ἀπὸ τὴ Μέση Ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ ἕως τὸν ὕστερο 7ο αἰ. π.Χ. ἔδειξε ὅτι ὑπάρχει συνέχεια ἐγκατάστασης καὶ ἐξέ-

Εἰκ. 11. Τὸ χάλκινο εἰδῶλιο τοῦ ἵππεά, περὶ τὸ 700 π.Χ.

λιξη, τὴν ὁποία διαρθρώνουν τρεῖς μεγάλες τομές: τοῦ τέλους τῆς Ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ - ἀρχῆς τῆς Ἐποχῆς τοῦ Σιδήρου μὲ τὴν κατασκευὴ τοῦ μεγάρου Β, τῶν ἀρχῶν τοῦ 8ου αἰ. μὲ τὴν ἴδρυση τοῦ βωμοῦ τέφρας καὶ τοῦ τέλους τοῦ 7ου αἰ. π.Χ., ὅταν ἀρχίζει ἡ οἰκοδόμησις μνημειωδῶν λατρευτικῶν κτηρίων, ναῶν.

Μέσα στὸν μεγάλο ναὸ βρέθηκε ἡ ἀρχαιότερη γραπτὴ μαρτυρία γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Ἀπόλλωνος στὸν Θέρμο, ἐπιγραφὴ τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. Καὶ ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε ἐπιγραφικὴ ἢ

Εἰκ. 12. Τὸ εἰδῶλιο τοῦ συριακοῦ θεοῦ Reshef.

ἄλλη μαρτυρία γιὰ τὴν Ἄρτεμι, μὲ αὐτὴν συνδέθηκαν ἐξ ἀρχῆς τὰ πρῶμα τελετουργικὰ κατάλοιπα καὶ ὀρισμένα εὐρήματα, ἀκόμη καὶ τὸν πρῶτο μεγάλο, πρῶμο ἀρχαῖο ναὸς τὴν ἴδια θεὰ ἀπέδωσαν. Ἡ νέα ἔρευνα ὁδήγησε σὲ παρατηρήσεις ποὺ ἀποκαθιστοῦν τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὴ σπουδαιότητα τῆς λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος ἤδη στὸν 8ο αἰ. Οἱ ὀλόκαστες θυσίαι, τὸ συριακὸ εἰδώλιο τοῦ θεοῦ Reshef (εἰκ. 12) καὶ ἄλλα εὐρήματα, ὅπως οἱ σφηκωτῆρες τῆς κόμης, ποὺ ἀφιέρωναν ἐνηλικιούμενοι νέοι, προσεγγίζουν τὸν Ἀπόλλωνα. Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς ἐκτίθενται ἀναλυτικὰ στὴν ὑπὸ ἐκτύπωσιν μελέτη τῆς νέας ἀνασκαφῆς.

Εἰκ. 13. Οἱ δύο μακρὲς στοῆς τῆς ἀγορᾶς.

Εικ. 14. ΄Αεροφωτογραφία τοῦ ἀρχαιολογικοῦ χώρου.

Εικ. 15. Βάθρο άγαλμάτων μπροστά στο κρηπίδωμα της άνατολικής στοάς.

Ό 8ος αϊ. ήταν περίοδος κρίσιμη καί για τόν Θέρμο καί ή λατρεία του Άπόλλωνος θα ήταν άναγκαία καί για λόγους ιστορικούς, άφου άπό την έποχή αύτή συγκεντρώνονταν εκεί λαοί άπό περισσότερες κοινότητες καί ό θεός ήταν κατάλληλος για τή συνοχή τους. Τό ιερό του Θέρμου χωρίς νά έχει γίνει άκόμη παναιτωλικό είχε άρχίσει νά λειτουργεί ως τόπος λατρείας καί συνόδου των περικτιόνων ανθρώπων καί νά δραματίζει πρόσωπο έθνοτισμοϋ στην Αϊτωλία. Ίσως ύποδηλώνεται καί άνταγωνισμός προς άλλες περιοχές της Αϊτωλίας, π.χ. την Καλυδώνα καί την Πλευρώνα που επίσης πάσχιζαν τότε, όπως δείχνει ό *Νηών Κατάλογος*, για έθνοτική συγκρότηση.

Άπό τόν 4ο αϊ. π.Χ. οργανώνεται καί λειτουργεί τό Κοινό των Αϊτωλών. Στις άρχές του 3ου αϊ. π.Χ. ό χώρος του ιερού συνδέεται πλέον άρχιτεκτονικώς σε ένιαίο σύνολο με την πολιτική άγορά των στοών, του βουλευτηρίου, των έξεδρών καί ή Συμπολιτεία άποκτá μνημειώδες θρησκευτικό καί πολιτικό κέντρο (εϊκ. 13-15).

Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

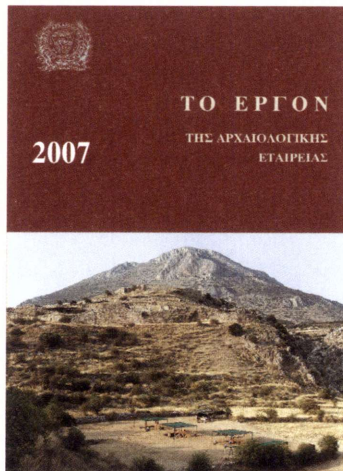
ΣΥΝΤΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΚΑΦΗΣ ΤΟΥ ΘΕΡΜΟΥ

- Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ ἼΑνασκαφαὶ ἐν Θέρμῳ, ΑΕ 1900, 161-212.
Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ *Τὰ ἔλλειψεῖδι κτίσματα τοῦ Θέρμου* (Ἀθήνα 1909).
- Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ ἼΕκ τοῦ προϊστορικοῦ Θέρμου, ΑΔ 1, 1915, 225-27.
- Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ ἼΑπόλλων Θέρμιος, ἼΕπιστημονικὴ ἼΕπετηρὶς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Π 1932, 23-39.
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Ἴ*Ἡ ἀνασκαφὴ τοῦ Θέρμου (1897-1987). Πρακτικὰ Ἀ' Ἀρχαιολογικοῦ καὶ Ἱστορικοῦ Συνεδρίου Αἰτωλοακαρνανίας, ἸΑγρίνιο 1988* (Ἀθήνα 1991).
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ἼΑνασκαφὴ Θέρμου, ΠΑΕ 1983-2000, 2003.
Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Οἱ νεώτερες ἔρευνες στὸ μέγαρο Β τοῦ Θέρμου, *Δωδώνη ΚΣΤ'*, 1, 1997, ἼΕπιστ. ἼΕπετηρὶδα τοῦ Τμήματος Ἱστορίας καὶ Ἀρχαιολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωαννίνων, 327-346.
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Χάλκινο εἰδώλιο κελητίζοντος ἵππεα στὸν Θέρμο, ΑΕ 2001, 1-40.
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ Τὸ τέλος τῆς Μυκηναϊκῆς ἼΕποχῆς στὸν Θέρμο, Β' Διεθνὲς Διεπιστημονικὸ Συμπόσιο «Ἡ περιφέρεια τοῦ Μυκηναϊκοῦ κόσμου», *Λαμία 1999, Πρακτικὰ* (Ἀθήνα 2003) 135-146.
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ἼἩ ἔλληνιστικὴ διαμόρφωση τοῦ Ἴερού καὶ τῆς ἼΑγορᾶς τῶν Αἰτωλῶν στὸν Θέρμο, *Φηγός, Τιμητικὸς τόμος γιὰ τὸν καθηγητὴ Σωτῆρη Δάκαρη* (Ἰωάννινα 1994) 509-522.
- Κ. Α. WARDLE καὶ DIANA WARDLE Prehistoric Thermon: Pottery of the Late Bronze and Early Iron Age, Β' Διεθνὲς Διεπιστημονικὸ Συμπόσιο «Ἡ Περιφέρεια τοῦ Μυκηναϊκοῦ Κόσμου», *Λαμία 1999, Πρακτικὰ* (Ἀθήνα 2003) 147-156.
- ἸΥπὸ ἐκτύπωσιν**
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ J. A. PAPAPOSTOULOU The new excavations under the early archaic temple of Thermos, στὰ *Πρακτικὰ τοῦ διεθνoῦς συνεδρίου εἰς μνήμην W.D.E. Coulson: "The Dark Ages revisited"*, Βόλος, Ἰούνιος 2007.
- Ι. Α. ΠΑΠΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΘΕΡΜΟΣ Ι, ὑπὸ ἐκτύπωσιν ἀπὸ τὴν ἼΑρχ. ἼΕταιρεία. (Δημοσίευση τῆς ἀνασκαφῆς 1992-2003).

ΤΟ ΕΡΓΟΝ 2007

Τὴν Κυριακὴ 11 Μαΐου ἔγινε στὸ Μέγαρό μας ἡ Α΄ Τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν ἐταίρων καὶ ἀκολούθησε ἡ ἔκθεση τοῦ Ἔργου ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου. Στὸν ἐπίλογο τῆς ἔκθεσης ἔγιναν σύντομες μνῆες τῶν μᾶλλον σημαντικῶν θεμάτων τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας κατὰ τὸ 2007, ὅπως ἡ διοίκηση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας καὶ ἡ ἐπιρροὴ δυσμενῶν παραγόντων στὴ γενικὴ κατάσταση τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Κλάδου, οἱ πυρκαγιῆς τοῦ καλοκαιριοῦ καὶ ἡ βλάβη τοῦ τοπίου τῆς Ὀλυμπίας, τὸ νέο μουσεῖο Ἀκροπόλεως καὶ τὰ δύο διατηρητέα σπίτια τῆς ὁδοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.

Ὁ Τύπος, ὅπως εἶναι φυσικό, ὅταν δὲν παραξενεύεται μὲ τις ἀπόψεις ποὺ ἐκτίθενται κάθε χρόνο κατὰ τὴν ἔκθεση τοῦ Ἔργου, εἶναι μᾶλλον σκεπτικὸς ἕως ἀποδοκιμαστικός. Θεωρεῖ ὅτι ὅσα λέγονται ἀποτελοῦν προσωπικὲς ἀπόψεις ἐνῶ τὸ ἀντίθετο συμβαίνει. Τὶς ἐπιδοκιμάζουν καὶ τὶς ἐνοστερνίζονται ὅλα τὰ μέλη τοῦ Κλάδου ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἐπιστήμη τους καὶ ἔχουν ἀφιερῶσει τὴ ζωὴ τους σ' αὐτὴν καὶ τὴν προστασία τῶν ἀρχαίων καὶ τοῦ τοπίου. Ἴσως δὲν ὑπάρχει φανερὴ ἀντίδραση γιὰ ὅσα γίνονται, ὅπως παλιότερα. Ἀλλὰ σὲ τέτοια ζητήματα, ὅλα εἶναι θέμα χρόνου καὶ κατάλληλων κοινωνικῶν συνθηκῶν.

ΤΟ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ ΜΙΝΩΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

Με φροντίδα τῶν ἐταίρων τῆς κ.κ. Γιάννη Σακελλαράκη, Λευτέρη Πλάτωνα καὶ Ἀνδρέα Βλαχόπουλου καὶ μὲ τὴν οἰκονομικὴ ὑποστήριξη τοῦ *Institute for the Aegean Prehistory (INSTAP)*, πραγματοποιήθηκαν στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία, κατὰ τὰ δύο τελευταῖα χρόνια (2006-7 καὶ 2007-8), ὁμιλίες ἀπὸ ἐπιστῆμονες διεθνoῦς κύρους πάνω σὲ ποικίλα ζητήματα ποὺ ἐμπίπτουν στὸ ἐρευνητικὸ πεδίο τῆς «μινωικῆς ἀρχαιολογίας». Τὰ «Σεμινάρια Μινωικῆς Ἀρχαιολογίας» («Minoan Seminars»), ὅπως ὀνομάσθηκαν οἱ κύκλοι αὐτοὶ τῶν ὁμιλιῶν, γίνονται ἀπὸ τὸ 2005 στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρεία στὸ πρότυπο τῶν ἀνάλογων «Σεμιναρίων Μυκηναϊκῆς Ἀρχαιολογίας» («Mycenaean Seminars»), ποὺ πραγματοποιοῦνται ἐπὶ σειρὰ ἐτῶν στὸ Λονδίνο. Στόχος τους εἶναι ἡ προκαταρκτικὴ παρουσίαση σὲ ἓνα ἐξειδικευμένο κοινὸ σημαντικῶν ζητημάτων ἢ νέων ἰδεῶν ποὺ ἀφοροῦν τὸν συγκεκριμένο ἐρευνητικὸ χῶρο. Τὶς προφορικὲς εἰσηγήσεις ἀκολουθεῖ πάντα ἐκτεταμένη συζήτηση μεταξὺ τῶν εἰδικῶν, ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν καλύτερη κατανόηση τῶν διαφορῶν πτυχῶν τῶν ὑπὸ ἐξέταση θεμάτων.

Οἱ παρουσιάσεις τοῦ κύκλου τῶν ὁμιλιῶν κατὰ τὸ ἀκαδημαϊκὸ ἔτος 2007-8 ἦσαν ἰδιαίτερα ἐπιτυχημένες, ἀφοῦ τὰ ζητήματα ποὺ ἐξετάσθηκαν κέντρισαν, σὲ κάθε περίπτωση, τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ παρευρισκομένου κοινοῦ. Πραγματοποιήθηκαν συνολικὰ ὀκτὼ σεμινάρια, ποὺ ἀντιπροσώπευσαν μεγάλη ποικιλία θεμάτων: μεταξὺ ἄλλων θίχθηκαν ζητήματα ποὺ ἀφοροῦσαν τὴ μουσικὴ τῶν Μινωιτῶν, τὶς δυνατότητες ἀποθήκευσης τῶν ἀνακτόρων, ἐπαύλεων καὶ οἰκισμῶν, τοὺς μηχανισμοὺς τῆς γένεσης τῶν νέων ἀνακτόρων καὶ τὸ εἶδος τῆς ἐπιρροῆς ποὺ ἄσκησε ὁ κρητικὸς πολιτισμὸς στὸ Αἰγαῖο καὶ τὴν Ἑγγὺς Ἀνατολή. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον στὸ κοινὸ προκάλεσαν ἡ κοινὴ ὁμιλία τῶν καθηγητριῶν κ.κ. Κλαίρης Παλυβοῦ καὶ Νανῶς Μαρινάτου, ποὺ παρουσίασαν τὰ τελευταῖα πορίσματα ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν μινωικῶν τοιχογραφιῶν τῆς

Tell el Dab'a στο Δέλτα του Νείλου, αλλά και η αναγνώριση, από τον Διευθυντή του Γερμανικού Αρχαιολογικού Ίνστιτούτου καθηγητή κ. W. Niemeier, ενός προϊστορικού ιερού στη Μίλητο της Μικρᾶς Ἀσίας, στον χώρο που ἀργότερα κατέλαβε ὁ ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς. Τέλος, ὁ καθηγητὴς κ. P. Warren ἀναφέρθηκε διεξοδικὰ σὲς ἀπόπειρες ἐντοπισμοῦ τοῦ τόπου προέλευσης τοῦ λίθου πὺ φέρει τὴν ὀνομασία *rosso antico*, ὁ ὁποῖος σὲ μινωικὴ Κρήτη χρησιμοποιήθηκε εὐρέως ἀπὸ μίᾳ ἀνώτερη (ἡγεμονικῆ;) τάξη γιὰ τὴν κατασκευὴ ἀγγείων καὶ ἄλλων σκευῶν πολυτελείας.

Τὰ Σεμινάρια ἔγιναν ἡμέρα Παρασκευῆ, τὸ ἀπόγευμα καὶ μίλησαν εἰδικοί ἐπιστήμονες κατὰ σειρὰν ὡς ἑξῆς:

- 26.10.07. Μανόλης Μικράκης, Ph.D. Πανεπιστημίου Χαϊδελβέργης, *Ἀρχαιολογία τῆς Μουσικῆς σὲ μινωικὴ Κρήτη*.

- 16.11.07. Κωστὴς Χρηστάκης, *Ἀποθήκευση καὶ Οἰκονομία σὲ Νεοανακτορικὴ Κρήτη: οἱ μαρτυρίες τῶν πίθων*.

- 14.12.07. Νανὼ Μαρινάτου, καθηγ. University of Illinois, Chicago καὶ Κλαίρη Παλυβοῦ, καθηγ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, *Οἱ μινωικὲς τοιχογραφίες σὲ τὴν Tell El Dab'a: Ἀναπαραστάσεις, βασιλικὴ ἰδεολογία καὶ συμβολισμός*.

- 15.2.08. Wolf-Dietrich Niemeier, Διευθυντὴς τοῦ Γερμανικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ίνστιτούτου, *Τὸ ἱερὸ τῆς Ἀθηνᾶς σὲ Μίλητο: ἡ διαχρονικότητα τῆς λατρείας ἀπὸ τὴ μινωικὴ σὲ Ἀρχαϊκὴ περίοδο*.

- 14.3.08. Carl Knappett, Τμῆμα Ἀρχαιολογίας, Πανεπιστήμιο τοῦ Ἐξετερ, Ἀγγλία, *Ἡ γένεση τῆς Νεοανακτορικῆς ἐποχῆς*.

- 11.4.08. Peter Warren, University of Bristol, British School at Athens, *“Red” Marble in the Aegean Bronze Age*.

- 23.05.08. Τρις Τζαχίλη, Πανεπιστήμιο τῆς Κρήτης, *Ἡ ὑφαντικὴ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χαλκοῦ σὲ Αἰγαῖο. Νέα ἐρωτήματα καὶ νέα ἐρευνητικὰ πεδία*.

- 20.06.08. Malcolm H. Wiener, Institute for Aegean Prehistory, *Πέρα ἀπὸ τὸ «σύνδρομο τῶν Βερσαλλιῶν». Ἡ Μινωικὴ Κρήτη, ἡ Μυκηναϊκὴ Ἑλλάδα, οἱ Κυκλάδες καὶ τὸ Ἀνατολικὸ Αἰγαῖο σὲς ἀρχὲς τῆς ὕστερης ἐποχῆς τοῦ Χαλκοῦ*.

ΔΩΡΕΑ

Ἐταῖρος, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ νὰ παραμείνει ἀνώνυμος προσέφερε στὴν Ἐταιρεία, γιὰ τοὺς σκοποὺς της, σημαντικό χρηματικὸ ποσό. Τὸ Συμβούλιο τηρεῖ τὴν ἀνωθυμία ὑπακούοντας στὴν ἐπιθυμία τοῦ δωρητῆ. Παρατηρεῖ ὅμως ὅτι ἡ δωρεὰ προέρχεται ἀπὸ ἐταῖρο πού ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν δείχνει μὲ ἔμπρακτο τρόπο τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ἀφοσίωσή του πρὸς τὴν Ἐταιρεία καὶ τοὺς σκοποὺς της καὶ δὲν παραλείπει ποτὲ νὰ συντρέχει σὺς προσπάθειες τοῦ Συμβουλίου γιὰ τὴ διατήρησι τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης.

ΠΕΝΘΗ

Κατὰ τοὺς μῆνες πού πέρασαν τῆς χρονιάς τούτης ὑπῆρξαν νέες ἀπώλειες ἐταίρων.

Στὶς 15 Φεβρουαρίου ἀπέθανε ἡ Αἰκατερίνη Γουλανδρῆ, Πρόεδρος τοῦ Μουσείου Κυκλαδικῆς Τέχνης.

Στὶς 19 Μαρτίου ἀπέθανε ὁ Δημήτρης Παπαστάμος, πρῶν διευθυντῆς τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης.

Στὶς 21 Μαρτίου ἀπέθανε ὁ Nicolas Coldstream, καθηγητῆς τῆς ἀρχαιολογίας.

Στὶς 24 Ἀπριλίου ἀπέθανε, μετὰ ἀπὸ βαρῦτατο τραυματισμὸ στὴν ὁδὸ Τοσίτσα, ἡ Ἐφορος τῶν Ἀρχαιοτήτων ἐ.τ. Ἡὼς Ζερβουδάκη. Ὁ θάνατός της ὑπῆρξε ἡ παράλογη συνέπεια τῆς ἀδιαφορίας τῶν ἀρμοδίων Ὑπηρεσιῶν γιὰ τὰ ὅσα συμβαίνουν στὴν ὁδὸ Τοσίτσα, δρόμο πού ὀρίζεται ἀπὸ ἱστορικὰ πνευματικὰ ἰδρύματα, τὸ Πολυτεχνεῖο, τὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο καὶ τὸ Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο.

ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ Α΄ ΤΑΚΤΙΚΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΣΥΝΕΛΕΥΣΗΣ ΤΗΣ 11 ΜΑΪΟΥ 2008

Στὴν Ἀθήνα σήμερα, Κυριακὴ 11 Μαΐου 2008, ὥρα 10 ἔγινε στὴ μικρὴ αἴθουσα τοῦ μεγάρου τῆς ἐν Ἀθήνας Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Πανεπιστημίου 22, ἡ πρώτη τακτικὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν ἐταίρων, ἀπὸ τοὺς ὁποίους παραβρέθηκαν οἱ ἑξῆς:

1. Πετράκος Χ. Βασίλειος, 2. Παπαδημητρίου-Γραμμένου Ἄννα, 3. Βασιλικοῦ Ντόρα, 4. Καμπίτογλου Ἀλέξανδρος, 5. Ραυτοπούλου Ἑλληνάνα, 6. Δανιὴλ Ἡρακλῆς, 7. Παπαποστόλου Ἰωάννης, 8. Σπηλιωτόπουλος Ἐπαμεινώνδας, 9. Λεονάρδου Μαγδαληνῆ, 10. Κανίνιας Σπυρίδων, 11. Τουρτόγλου Μενέλαος, 12. Κοζομπόλης Δημήτριος, 13. Καζᾶ Κωνσταντίνα, 14. Μπουλώτης Χρήστος, 15. Μαρθάρη Μαρίζα, 16. Ἰακωβίδης Σπυρίδων, 17. Ἡμελλος Στέφανος, 18. Χρήστου Χρῦσανθος, 19. Κατζοῦρος Φώτης, 20. Σταϊνχάουερ Γεώργιος, 21. Ἀγαλλοπούλου Πηνελόπη, 22. Πωλογιώργη Μέλπω, 23. Δοντᾶ Δόμνα, 24. Σγουρίτσα Παναγιώτα, 25. Eickstedt, Klaus-Valtin von, 26. Μαυρόγιαννης Διονύσιος, 27. Κριτζᾶς Χαράλαμπος, 28. Πέννας Χαράλαμπος, 29. Τσελίκας Παναγιώτης, 30. Κουνουπιώτου - Μανωλέσου Ἑλένη, 31. Σγούτας Βασίλειος, 32. Δελμούζου-Πέππα Κωνσταντίνα, 33. Βικέλα Εὐγενία, 34. Παπασταύρου Ἑλένη, 35. Πιέρρος Νικόλαος, 36. Γιανναροπούλου Ἰωάννα, 37. Γκιώνη Μαρία, 38. Μαραγκοῦ Λίλα, 39. Γκιολῆς Νίκος, 40. Κόκκου Ἀγγελικὴ, 41. Χλέπα Ἑλένη-Ἄννα, 42. Ἀνδρειωμένου Ἀγγελικὴ, 43. Γούναρης Ἀλέξανδρος, 44. Ἀραβαντινὸς Βασίλειος, 45. Τσαίμου Κωνσταντίνα, 46. Φάκλαρης Παναγιώτης, 47. Kreeb Martin, 48. Κατοικούδης Νικόλαος, 49. Βλαχόπουλος Ἀνδρέας, 50. Μαχαίρα Βασιλικὴ, 51. Παπαχριστοδοῦλου Ἰωάννης, 52. Παντελίδου Γκόφα Μαρία, 53. Ἀνδρεάδη Ἡλέκτρα, 54. Παπανικολάου Ἑλένη, 55. Λαδᾶ - Μινώτου Μαρία, 56. Μινώτος Διονύσιος, 57. Παπᾶ Βασιλικὴ, 58. Ἀλεξοπούλου Αἰκατερίνη, 59. Σταματοπούλου Βασιλικὴ, 60. Τουρναβίτου Ἰφιγένεια, 61. Καλλιγᾶς Πέτρος, 62. Παλαιοκρασᾶ Λυδία, 63. Σημαντώνη - Μπουρνιᾶ Εὐαγγελία, 64. Μαζαράκης Αἰνιὰν Ἀλέξανδρος, 66. Κοσμοπούλος Μιχαήλ, 67. Μαλλοῦχου Φανή, 68. Χωρέμη Ἀλκηστis, 69. Ἐτζεογλου Ροδονίκη,

70. Τσιριγώτη-Δρακωτού Ίωάννα, 71. Λεμπέση Ἀγγελική, 72. Φατούρου-Ήουχάκη Κάντω, 73. Ρωμιοπούλου Αἰκατερίνη, 74. Ἀρβανιτόπουλος Σταῦρος, 75. Ζαφειροπούλου Φωτεινή, 76. Φυλακτόπουλος Ἀλέξης.

Πρῶτος ἔλαβε τὸν λόγο ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου κ. Ἐπαμεινώνδας Σπηλιωτόπουλος, ὁ ὁποῖος, σύμφωνα μὲ τὸν Ὄργανισμό, πρότεινε τὴν ἐκλογή τῶν μελῶν τοῦ Προεδρείου τῆς Συνέλευσης μὲ φανερὴ ψηφοφορία. Ἐκλέχθηκαν ὁμόφωνα μὲ ἀνάταση τῆς χειρός: ἡ κ. Μαρία Παντελίδου Γκόφα ὡς Πρόεδρος, ἡ κ. Μαρίζα Μαρθάρη ὡς Ἀντιπρόεδρος, ἡ κ. Εὐγενία Βικέλα ὡς Πρώτη Γραμματεὺς καὶ ἡ κ. Κωνσταντίνα Καζᾶ ὡς Δεύτερη Γραμματεὺς. Τὸ Προεδρεῖο ἀνέλαβε καθήκοντα καὶ ἡ Πρόεδρος εὐχαρίστησε τοὺς ἐταίρους γιὰ τὴν τιμητικὴ ἐκλογή· μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἡμερήσιας διάταξης κήρυξε τὴν ἔναρξη τῆς μυστικῆς ψηφοφορίας γιὰ τὴν ἐκλογή τῶν πέντε μελῶν τῆς Ἐλεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὸ 2008. Ὡς ψηφολέκτες ὀρίστηκαν μὲ φανερὴ ψηφοφορία ἡ κ. Μέλπω Πωλογιώργη καὶ ἡ κ. Ἐλένη Παπανικολάου. Ἡ Πρόεδρος παρεκάλεσε τὴν Πρώτη Γραμματέα νὰ ἀναγνώσει τὰ ὀνόματα τῶν παρισταμένων ἐταίρων κατὰ σειράν προσελεύσεως, οἱ ὁποῖοι στὴ συνέχεια ψήφισαν κατὰ σειράν. Μετὰ τὸ τέλος τῆς ψηφοφορίας ἡ Πρόεδρος κάλεσε τοὺς ψηφολέκτες νὰ παραλάβουν τὴν κάλπη καὶ νὰ ἀποσυρθοῦν γιὰ τὴν καταμέτρηση τῶν ψήφων.

Στὴ συνέχεια, ἡ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσης ζήτησε ἀπὸ τὸν Γενικὸ Γραμματέα νὰ ἀναγνώσει τὴν ἔκθεση τῶν πεπραγμένων τοῦ Συμβουλίου γιὰ τὸ 2007. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς εἶπε τὰ ἑξῆς:

«Ἡ καθιερωμένη ἐτήσια συνάντησή μας ὅσο καὶ νὰ ἀποτελεῖ μιὰ συνήθεια δὲν παύει νὰ εἶναι εὐχάριστη εὐκαιρία γιὰ συζήτηση μεταξύ μας καὶ ἔκθεση ἀπόψεων γιὰ τὰ θέματα τῆς Ἑταιρείας καὶ τῆς ἀρχαιολογίας. Ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ συχνὰ μαθήματα τῆς Σχολῆς καὶ τὶς συναφεῖς ἐπιστημονικὲς ὁμιλίες γίνονται συναντήσεις τῶν ἐταίρων ποὺ βοηθοῦν τὸ Συμβούλιο στὸν χειρισμὸ τῶν θεμάτων ποὺ τὸ ἀπασχολοῦν. Ἡ ἐτήσια συνάντησή μας ὅμως εἶναι ἡ σημαντικότερη, γιὰτὶ γίνεται πλήρους ἀνασκόπηση τῶν πεπραγμένων κατὰ τὴν προηγούμενη χρο-

νιά. Τὴ φετινὴ ἔκθεσή μου θὰ ἀρχίσω, ὅπως πάντα, μὲ τὴν μνημόνευση τῶν ἐταίρων ποὺ χάθηκαν τὴν περυσινὴ χρονιά.

Στὶς 6 Ἰανουαρίου ἔφυγε ὁ ἀγαπητὸς μας φίλος, γιαντρός καὶ λόγιος, Ἐλπιδοφόρος Παπαντωνίου (*1911), στὶς 9 τοῦ ἴδιου μήνα ἡ Λυκειάρχης Θάλεια Λαζαρίδου (*1918) καὶ ὁ ἐπίτιμος Ἐφορος τῶν Βυζαντινῶν Ἀρχαιοτήτων Ἡλίας Κόλλιας (*1936), στὶς 13 Ἰανουαρίου ὁ παλαιὸς ἐταῖρος Νικόλαος Μπουφίδης (*1914), αἰγυπτολόγος τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου, στὶς 5 Μαρτίου ἡ ἱστορικὸς τῆς Νεώτερης Ἑλλάδος καθηγήτρια Ἐλένη Κούκκου (*1921), στὶς 15 Σεπτεμβρίου ὁ Ἐπίτιμος Ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου, ἀρχαιολόγος, ἱστορικὸς καὶ καθηγητὴς στὴν Ὁξφόρδη Peter Marshall Fraser (*1918), στὶς 2 Ὀκτωβρίου ὁ Ἐπίτιμος Σύμβουλος καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας Henri Metzger (*1912), στὶς 27 τοῦ ἴδιου μήνα ἡ Καλλιόπη Ζώρα (*1924), Ἐπίτιμη Διευθύντρια τοῦ Μουσείου Ἑλληνικῆς Λαϊκῆς Τέχνης. Ἀλλὰ καὶ τὴ χρονιά τούτη χάσαμε ἀγαπητοὺς ἐταῖρους, στὶς 15 Φεβρουαρίου τὴν Αἰκατερίνη Γουλανδρῆ (*1921), δημιουργὸ καὶ Πρόεδρο τοῦ μουσείου Κυκλαδικῆς Τέχνης, στὶς 19 Μαρτίου τὸν Δημήτριο Παπαστάμο (*1923), Ἐπίτιμο Διευθυντὴ τῆς Ἐθνικῆς Πινακοθήκης, στὶς 21 Μαρτίου τὸν Ἐπίτιμο Σύμβουλο καθηγητὴ τῆς ἀρχαιολογίας Nicolas Coldstream (*1927). Παράλογος εἶναι, στὶς 24 Ἀπριλίου, Μ. Πέμπτη, ὁ θάνατος τῆς Ἡοῦς Ζερβουδάκη (*1935), Ἐπίτιμου Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, ποὺ ὑπῆρξε συνέπεια τῆς κοινωνικῆς ἀποσύνθεσης τῆς ἐποχῆς μας καὶ τῆς ἀδιαφορίας τῶν κυβερνήσεων γιὰ τὸν τόπο. Θὰ μνημονεύσω ἀκόμη τὴν ἀπώλεια, τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 2007, τῆς φίλης τῆς Ἐταιρείας Τζέλης Χαριτωνίδου, συζύγου τοῦ ἀείμνηστου Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων Σεραφεῖμ Χαριτωνίδου. Γιὰ ὅλους θὰ μιλήσω ἐκτενέστερα σὲ λίγο, κατὰ τὴν ἔκθεση τοῦ ἔργου.

Ἀνασκαφές, ἔρευνες καὶ μελέτες ἔγιναν κατὰ τὸ 2007 στὸ Τσέππ Μαραθῶνος ἀπὸ τὴν καθηγήτρια κυρία Μαρία Παντελίδου Γκόφα, στὴ Σκάλα Ὠρωποῦ ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Ἀλέξανδρο Μαζαράκη Αἰνιάννα, στὶς Μυκῆνες ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ καθηγητὴ κ. Σπύρο Ἰακωβίδη, στὴν ἀρχαία Μεσοφῆνη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ κ. Πέτρο Θέμελη, στὴ Χαλανδριανή

Σύρου από την Προϊσταμένη της Έφορείας Αρχαιοτήτων Κυκλάδων κυρία Μαρίζα Μαρθάρη, στη Ζώμινθο Κρήτης από τον επίτιμο Έφορο των Αρχαιοτήτων κ. Γιάννη Σακελλαράκη. Μελέτη και συντήρηση παλαιότερων ανασκαφών έγιναν στο Άκρωτήρι Θήρας από τον καθηγητή κ. Χρήστο Ντούμα και στη Ζάκρο από τον Λέκτορα του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Λευτέρη Πλάτωνα.

Η Σχολή Διδασκαλίας της Ιστορίας της Τέχνης υπό τη Διεύθυνση της Συμβούλου κυρίας Ντόρας Βασιλικού λειτούργησε κατά την περίοδο 2007-2008 για δέκατη ὄγδοη χρονιά με θέμα διδασκαλίας «Από την Ίταλία στη Δυτική και Κεντρική Ελλάδα» και με διδάσκοντες μέλη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας και καθηγητές των Πανεπιστημίων. Η νέα σειρά μαθημάτων που θα αρχίσει τον Νοέμβριο της χρονιάς τούτης θα ἔχει τίτλο «Από τὸ παλάτι τοῦ Κάδμου στοῦ ἱερό τῆς Ἀφαίας».

Παράλληλα πρὸς τὰ μαθήματα ἔγιναν καὶ τρεῖς ἐπιστημονικὲς ὁμιλίες· ἡ πρώτη ἀπὸ τὴν κυρία Μαρίνα Λυκιαρδοπούλου, καὶ οἱ ἄλλες δύο ἀπὸ τὸν κ. Ζήση Μπόνια καὶ τὸν κ. Wolf-Dietrich Niemeier.

Ἡ δημοσιευτικὴ μας δραστηριότητα ὑπῆρξε καὶ τὸ 2007 σημαντικὴ. Ἐκδόθηκαν οἱ τόμοι τοῦ 2004, 2005 καὶ τοῦ 2006 τῆς *Ἀρχαιολογικῆς Ἐφημερίδος*, ὁ τόμος τοῦ 2005 τῶν *Πρακτικῶν*, καὶ τὰ τεύχη 82-85 τοῦ 2007 τοῦ *Μέντορος*. Ἀκόμη ἐκδόθηκε μετὰ τὴν ἐπιμέλεια τοῦ κ. Χρήστου Ντούμα ὁ συλλογικὸς τόμος, *Ἀκρωτήρι Θήρας. Δυτικὴ οἰκία* μετὰ ἐκτεταμένους μελέτες τῶν κυριῶν Ἀντίκλειας Μουνδρέα Ἀγραφιῶτη, Ἀναστασίας Δεβετζῆ, Ἄννας Μιχαηλίδου, Χριστίνας Τελεβάντου καὶ Ἰριδος Τζαχίλη. Στὴν ἔκδοση τοῦ τόμου συνέβαλε οἰκονομικῶς κατὰ μεγάλο μέρος ἡ ἔφημερίδα *Καθημερινὴ* καὶ εἰδικῶς ὁ κ. Ἀριστείδης Ἀλαφοῦζος πρὸς τὸν ὁποῖο ἐκφράζουμε εὐχαριστίες.

Ἐκδόθηκαν ἀκόμη, ὁ τέταρτος τόμος τοῦ *Ἀρχείου τῶν Μνημείων Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς (ΑΡΜΑ)*, ἔργο τῆς κυρίας Οὐρανίας Βιζυνοῦ μετὰ τὰ εὐρετήρια τοῦ συντάγματος τῶν ἀττικῶν ἐπιτυμβίων ἀναγλύφων τοῦ Alexander Conze· τὸ βιβλίον τῆς κυρίας Ἑλληάννας Ραυτοπούλου, *Μελέτες ἀρχαίας γλυπτικῆς καὶ*

εικονογραφίας, ή ευσύνοπτη σύνθεση τῶν ἀνασκαφῶν τῆς *Παναίναςας Φιλιπιάδος*, ἀπὸ τὸν Ἀκαδημαϊκὸ καθηγητὴ καὶ Σύμβουλο κ. Παναγιώτη Βοκοτόπουλο καὶ τὸ βιβλίον τῆς κυρίας Ἀγγελικῆς Ἀνδρειωμένου, *Τάναγρα. Ἡ ἀνασκαφή τοῦ νεκροταφείου 1976-1977, 1989*. Τέλος μνημονεύω τὴν ἔκδοση τοῦ σημαντικοῦ γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ὀθωνικῶν χρόνων καὶ τῆς ἀρχαιολογίας βιβλίου τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Παπαγεωργίου Βενετᾶ, *Ἡ ἀλληλογραφία Klenze-Ross 1834-1854*. Γιὰ ὅλα τὰ δημοσιεύματά μας θὰ μιλήσω ἀναλυτικότερα σὲ λίγο.

Ἡ Βιβλιοθήκη τοῦ μεγάρου μας λειτούργησε κανονικὰ καὶ πλουτίστηκε μὲ ἑκατοντάδες νέων βιβλίων. Ἐκατοντάδες ἐπίσης βιβλιοδετήθηκαν. Ἡ Βιβλιοθήκη μας ἀποτελεῖ πολύτιμο ἑλληνικὸ ἐπιστημονικὸ κεφάλαιο. Οἱ τεχνολογικὲς μεταβολές, εἰδικῶς στὴ βιβλιοθηκονομία, τῶν τελευταίων χρόνων εἶναι πολὺ μεγάλες καὶ ἡ βιβλιοθήκη ὑστερεῖ ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη καὶ ἄποψη προσωπικοῦ. Τὸ Συμβούλιο ἐπεξεργάζεται σχέδιο αὐξήσεως τῶν χώρων τῆς, πλήρους ἀναδιοργάνωσης τοῦ συστήματος λειτουργίας τῆς καθὼς καὶ σύνδεσής τῆς μὲ διεθνὲς δίκτυο βιβλιοθηκῶν. Πρόκειται γιὰ ἔργο πολυδάπανο, θὰ χρειασθεῖ χρόνια γιὰ νὰ ὀλοκληρωθεῖ καὶ τὴ βοήθεια πολλῶν εἰδικῶν καὶ ἀρχαιολόγων.

Τὸ Ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας, συνεχίζει νὰ προσφέρει στοὺς ἐρευνητὲς πολύτιμα ἄγνωστα στοιχεῖα. Μὲ τὰ ἔργα που ἔγιναν καὶ ποὺ συνεχίζονται ἀπόκτησε νέους χώρους ποὺ θὰ τοῦ ἐπιτρέψουν τὴν ἀπρόσκοπη λειτουργία του γιὰ τὰ χρόνια ποὺ ἔρχονται.

Ἡ ἐτήσια ἀγορὰ βιβλίων ποὺ ἔγινε τὸν περυσινὸ Μάιο εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία, ὅπως καὶ οἱ ἀπογευματινὲς ἀγορὲς τῆς Τετάρτης τῶν μαθημάτων τῆς Σχολῆς Διδασκαλίας τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης. Ἡ φετινὴ θὰ γίνῃ ἀπὸ 22 μέχρι 26 Μαΐου. Καὶ πάλι σᾶς παρακαλῶ, ἂν ἔχετε οἰοδήποτε βιβλίον ποὺ δὲν χρειάζεσθε καὶ σᾶς κατέχει χῶρο, νὰ τὸ προσφέρετε στὴν Ἐταιρεία, ὅπως ἔκανε αὐτὲς τὲς ἡμέρες ὁ ἀγαπητὸς μας ἐταῖρος κ. Δανιὴλ ποὺ μᾶς προσέφερε ἀριθμὸ βιβλίων. Ἐτοῖ βοηθάτε οἰκονομικῶς τὴν Ἐταιρεία, ἔστω καὶ λίγο. Γιὰ τὲς προσφορὲς σας ἢ τὲς ἀγορὲς σας μπορεῖτε νὰ συνεννοηθεῖτε μὲ τὴ Σύμβουλο κυρία Βασιλικὸν ποὺ ὀργανώνει τὴν ἀγορὰ.

Ἡ οικονομικὴ κατάσταση τῆς Ἑταιρείας βελτιώνεται, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει ὅτι στὴν ἀσταθέστατη πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς ἐποχὴ μας μποροῦμε νὰ ξοδεύουμε πέρα ἀπὸ τὰ αὐστηρὰ ὅρια τοῦ προϋπολογισμοῦ. Τὸ Συμβούλιο μὲ τὶς ἐνέργειές του αὐξάνει τὴν περιουσία τῆς Ἑταιρείας καὶ ἡ περιουσία αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη ἐγγύηση γιὰ τὴ διατήρηση τῆς Ἑταιρείας στὸ μέλλον, ἀκμαίας, δημιουργικῆς καὶ ὠφέλιμης γιὰ τὸν τόπο, ὅπως ἦταν κατὰ τὰ 171 χρόνια τῆς ἱστορίας της. Καὶ κυρίως ἀνεξάρτητης ἀπὸ ἐπιρροὲς ποὺ θὰ τῆς ἀλλοίωσαν τὸν σκοπὸ της. Τὶς λεπτομέρειες τῶν οικονομικῶν μας τὶς μαθαίνετε ἀπὸ τὸν ἰσολογισμό, ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τοῦ Συμβουλίου καὶ ἀπὸ τὴν ἔκθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, ἡ ὁποία θὰ ἀναγνωσθεῖ. Ἄν χρειασθεῖτε διευκρινήσεις ἢ περισσότερες πληροφορίες, γιὰ οἰοδήποτε θέμα, τὸ Συμβούλιο θὰ οἶσθε τὶς δώσει».

Μετὰ τὴν ἀνάγνωση τῆς ἐκθέσεως τοῦ Συμβουλίου, ἡ Πρόεδρος ἔδωσε τὸν λόγο στοὺς ἐταίρους γὰ ἐρωτήσεις καὶ σχόλια. Ὁ κ. Στ. Ἡμελλος ζήτησε τὴν ἐνίσχυση μὲ μελέτες τοῦ *Μέντορος* καὶ παρότρυνε τοὺς ἐταίρους νὰ συμβάλουν στὴν ἔκδοσή του. Ἡ κ. Εὐ. Μπουρνιᾶ παρατήρησε ὅτι τὰ μέλη σὶς Συνελεύσεις εἶναι τὰ ἴδια κάθε φορὰ καὶ ὅτι θὰ ἔπρεπε τὸ Συμβούλιο νὰ σκεφθεῖ γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς Ἑταιρείας μὲ τὴν ἐγγραφὴ νέων ἐταίρων.

Ὁ Γενικὸς Γραμματέας εὐχαρίστησε τὸν κ. Ἡμελλο καὶ εὐχήθηκε νὰ ὑπάρξει συνεργασία ἐκ μέρους τῶν ἐταίρων. Στὴν κ. Μπουρνιᾶ ἀπάντησε ὅτι νέοι ἐταῖροι ἐκλέγονται τακτικά, φυσικὰ ὄχι ἀθρόως, γιὰτὶ ὑπάρχει τὸ ἐνδεχόμενο τῆς μὴ ἀφομοίωσης τῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας. Ἡ βαθμιαία ἀνανέωση ἀποτελεῖ ἀρχὴ τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τὸ 1988. Τὸ γεγονός ὅτι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐταίρους δὲν παρευρίσκονται σὶς Συνελεύσεις ὀφείλεται στὸ ὅτι κατοικοῦν στὴν ἐπαρχία, κυρίως οἱ ἀρχαιολόγοι, ἢ τυχαίνει νὰ ἔχουν ὑποχρεώσεις. Μὲ πολλοὺς ποὺ δὲν βρίσκονται ἐδῶ σήμερα συναντώμεθα κατὰ τὰ μαθήματα καὶ τὶς ὁμιλίες. Ἀξίζει πάντως νὰ σημειωθεῖ ὅτι ἀπὸ τὸ 1988 ἕως σήμερα ἔχουν ἐκλεγεῖ 290 νέοι ἐταῖροι.

Ἀκολούθησε ἡ ἔκθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ

τὸ οἰκονομικὸ ἔτος 2007, τὴν ὁποία ἀνέγνωσε ἡ Πρώτη Γραμματεὺς. Ἡ Ἐκθεση ἔχει ὡς ἐξῆς:

ΕΚΘΕΣΗ
ΤΗΣ ΕΞΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙ
ΤΟΥ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΕΙΑΣ
ΓΙΑ ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΤΟΣ 2007

Σύμφωνα μὲ τὶς διατάξεις τῶν ἄρθρων 31 καὶ 32 τοῦ Ὄργανοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία συντάσσει ἔκθεση περὶ τῆς οἰκονομικῆς διαχείρισης τοῦ λήξαντος ἔτους, τὴν ὁποία καὶ ὑποβάλλει πρὸς τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἐταίρων.

Κατὰ τὸ ἄρθρο 17 τοῦ Ὄργανοῦ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἡ τήρηση τῶν λογιστικῶν βιβλίων γίνεται κατὰ τὸ διπλογραφικὸ σύστημα μὲ μηχανογραφικὸ τρόπο. Τὰ λογιστικὰ βιβλία ποὺ τηρήθηκαν μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ εἶναι τὰ ἐξῆς: 1. Ἀναλυτικὸ Ἡμερολόγιο Ταμείου, 2. Ἀναλυτικὸ Ἡμερολόγιο Διαφόρων Πράξεων, 3. Συγκεντρωτικὸ Ἡμερολόγιο, 4. Συγκεντρωτικὸ Καθολικὸ, 5. Καρτέλες κατὰ λογαριασμὸ Γενικοῦ Καθολικοῦ ἀναλυτικά, 6. Βιβλίον ἐγγραφῶν Ἰσολογισμοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 2007 ἐκδόθηκαν τὰ ἐξῆς παραστατικά:

1. Γραμμὰτα εἰσπραξῆς ἀρ. 1-493.
2. Χρηματικὰ ἐντάλματα ἀρ. 1-656.
3. Δελτία συμψηφιστικῆς πράξης ἀρ. 1-1155.
4. Τιμολόγια - δελτία ἀποστολῆς (μηχανογραφεμένα) ἀρ. 994-1218.
5. Τιμολόγια - δελτία ἀποστολῆς (χειρόγραφα) ἀρ. 43-69.
6. Δελτία ἀποστολῆς (μηχανογραφεμένα) ἀρ. 608-684.
7. Δελτία ἀποστολῆς (χειρόγραφα) ἀρ. 1531-1546.
8. Ἀποδείξεις αὐτοπαράδοσης ἀρ. 524-587.
9. Δελτία Λιανικῆς Ζ1 ἀπὸ τὴν Ταμειακὴ ἀρ. Δελτίου ἀναφορᾶς 290-449.

10. Πιστωτικά τιμολόγια (μηχανογραφημένα) άρ. 27-36.
11. Πιστωτικά τιμολόγια (χειρόγραφα) άρ. 12.
12. Τιμολόγια (μηχανογραφημένα) άρ. 59-82.
13. Τιμολόγια (χειρόγραφα) 1-2.
14. Δελτία επιστροφής λιανικής πωλήσεως (χειρόγραφα), άρ. 15-20.
15. Άποδείξεις λιανικής πωλήσεως χειρόγραφες άρ. 101.
16. Άκυρωτικά σημειώματα μηχ. άρ. 65-84.

Βάσει τών καταχωρήσεων που έγιναν στα άνωτέρω λογιστικά βιβλία συντάχθηκε στις 31.12.2007 ό Ίσολογισμός Περιουσιακής Κατάστασης και ό Πίνακας Άποτελεσμάτων Χρήσης 2007. Οι αντίστοιχοι πίνακες έπισυνάπτονται στο τέλος της έκθεσης. Παρατίθενται στη συνέχεια όρισμένα σχόλια και παρατηρήσεις ως προς τους λογαριασμούς:

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ

1. ΓΗΠΕΔΑ: Έμφανίζεται ή άξία τών οικοπέδων κυριότητας της Α.Ε. σύμφωνα με τις άντικειμενικές άξίες της 31-12-2007, ή όποία άνέρχεται σε 27.468.272,25 €. Ό ύπολογισμός τών άντικειμενικών άξιών έγινε από τη συμβολαιογράφο κυρία Τριανταφύλλη Μπολιώτη Καπερώνη.
2. ΚΤΙΡΙΑ: Τα κτίρια κυριότητας της Α.Ε., έξαιρέσει του νεόδμητου κτιρίου της Λ. Συγγρού, άπεικονίζονται στον Ίσολογισμό με λογιστικό ισότιμο 15,84 € χάριν μνείας, λόγω της πλήρους άπόσβεσης της άξίας τους κατά το παρελθόν.
3. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΤΙΡΙΩΝ: Στον λογαριασμό αυτόν έμφανίζεται ή άναπόσβεστη άξία του άκινήτου επί της λεωφόρου Άλεξάνδρας 105, το όποιο άγοράστηκε από την Α.Ε. τον Δεκέμβριο του 1996, ή άναπόσβεστη άξία του άνακαινισθέντος διαμερίσματος του επί της όδου Άλκμάνος 16, έπίσης ή άναπόσβεστη άξία του κόστους διαμορφώσεως της αίθουσας έκθέσεων του ά ύπογείου του Μεγάρου της Άρχαιολογικής Έταιρείας.
4. ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ: Το έτος 2006 άγοράστηκε μηχανολογικός έξοπλισμός για την έξυπηρέτηση του έργου

- «Ψηφιοποίηση καὶ διάθεση τοῦ ἔργου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας». Ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία αὐτοῦ τὸ ἔτος 2007 εἶναι 4.554,13 €. Οἱ ἐγκαταστάσεις κλιματισμοῦ τοῦ Μεγάρου τῆς Α.Ε. ἔχουν πλήρως ἀποσβεσθεῖ καὶ ἐμφανίζονται μὲ λογιστικὸ ἰσότιμο 0.01 €.
5. ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕΣΑ: Εἰς τὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τῆς δίκυκλης μηχανῆς ἡ ὁποία ἀγοράστηκε τὸ ἔτος 2000. Τὸ ἔτος 2007 ἀγοράστηκε νέα δίκυκλη μηχανὴ ἀξίας 6.061,00 €.
6. ΑΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΥΠΟ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ Λ. ΣΥΓΓΡΟΥ - ΜΕΓΑΡΟΥ Α.Ε.: Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς παρουσιάζει ὑπόλοιπο τὴν 31/12/2007, 673.635,03 €, ὁ ὁποῖος ἀναλύεται ὡς ἑξῆς:
- α. Ἀμοιβὲς ἀρχιτεκτόνων καὶ συνεργατῶν τους σχετικὰ μὲ τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἐργασιῶν ἀνεγέρσεως τοῦ Μεγάρου στὴ Λ. Συγγροῦ, δαπάνες πρόσθετων ἐργασιῶν γιὰ τὴν κατασκευὴ αὐτοῦ ἐπιπλέον τῆς ἀντιπαροχῆς καὶ δαπάνες ἀποκατάστασης κατασκευαστικῶν ἀτελειῶν οἱ ὁποῖες τὴν 31/12/2007 δὲν ἔχουν ἀκόμη ὀλοκληρωθεῖ, ὑπόλοιπο τὴν 31/12/2007, 484.942,36 €.
- β. Δαπάνες ποῦ ἀφοροῦν τὴν ἀναβάθμιση, ἐπισκευὴ καὶ διαρρύθμιση τοῦ Μεγάρου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, ὑπόλοιπο τὴν 31/12/2007, 172.578,99 €.
- γ. Δαπάνες σχετικὲς μὲ τὸ ἀκίνητο στὸ Μοσχάτο, Καλύμνου 10, δωρεὰ τοῦ ἀειμνήστου Παναγιώτη Βελισσαρίου, ἕως τὴν 31/12/2007, ὑπόλοιπο, 16.113,68 €.
7. ΕΠΙΠΛΑ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΣ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται ἡ ἀναπόσβεστη ἀξία τῶν παλαιότερων ἐπιπλῶν καὶ σκευῶν, καθὼς καὶ τὸ ποσὸ τὸ ὁποῖο διατέθηκε τὸ ἔτος 2007. Τὸ ἔτος αὐτὸ διατέθηκαν 36.918,12 € γιὰ τὴν προμήθεια ἐπιπλῶν καὶ λοιποῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν Γραφείων τῆς Α.Ε., καὶ γιὰ τὴν προμήθεια ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν, καθὼς καὶ τηλεπικοινωνιακοῦ ἐξοπλισμοῦ 21.856,01 €.
8. ΒΙΒΛΙΑ ΑΠΟΘΕΜΑΤΟΣ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν ἐμφανίζεται τὸ ἀναπόσβεστο ὑπόλοιπο τῶν ἐκτὸς συναλλαγῆς βιβλίων.
9. ΒΙΒΛΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ: Γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῆς Βιβλιοθή-

- κης κατά το έτος 2007 διατέθηκαν 52.456,47 €. Το ποσό αυτό αφορά τόσο την αγορά βιβλίων από το Έσωτερικό και το Έξωτερικό όσο και τα βιβλιοδετικά.
10. ΒΙΒΛΙΑ ΠΡΟΣ ΔΙΑΘΕΣΗ: Στον λογαριασμό αυτόν εμφανίζεται ή αξία του ύπολοιπου των προς πώληση βιβλίων της Α.Ε. σε τιμή κόστους, βάσει της αξίας του χαρτιού και των εξόδων για στοιχειοθεσία, έκτύπωση και βιβλιοδεσία. Η έκδοτική δραστηριότητα της Α.Ε. το έτος 2007 άπορροφήσε το ποσό των 170.495,62 €.
11. ΒΙΒΛΙΑ ΥΠΟ ΕΚΔΟΣΗ: Το ποσό των 33.462,38 € απεικονίζει την αξία των βιβλίων των οποίων δεν είχε ολοκληρωθεί ή έκτύπωση κατά την 31.12.2007.
12. ΠΕΛΑΤΕΣ: Στον λογαριασμό αυτόν απεικονίζεται ή απαίτηση της Α.Ε. εκ της πώλησεως των βιβλίων στο έξωτερικό και το έσωτερικό.
13. ΧΡΕΩΣΤΕΣ: Στον λογαριασμό αυτόν απεικονίζονται οι απαιτήσεις της Α.Ε. κατά την 31.12.2007 από προκαταβολές που είχαν χορηγηθεί σε διάφορους για τα “Έργα”, για την εκτέλεση διαφόρων έργων, την απαίτηση από είσπραξη μισθωμάτων.
14. ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ: Τα διάφορα χρεόγραφα του χαρτοφυλακίου της Α.Ε. την 31.12.2007 ανέρχονται σε 2.610.589,13 €. Το σύνολο των μετοχών της Αρχαιολογικής Έταιρείας είναι 250.000 μετοχές της Έθνικης Τράπεζας της Ελλάδος ΑΕ, 108.920 τεμάχια μετοχές της Τράπεζας Πειραιώς ΑΕ, 10.311 μετοχές της Αγροτικής Τράπεζας της Ελλάδος ΑΕ, 22 μετοχές της Τράπεζας της Ελλάδος. Η αποτίμηση των μετοχών αυτών έγινε σύμφωνα με τις κείμενες διατάξεις δηλαδή στη χαμηλότερη τιμή μεταξύ τιμής κτήσεως και τρέχουσας. Το έτος 2007 ή Τράπεζα Πειραιώς έκανε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου. Η Αρχαιολογική Έταιρεία προκειμένου να φθάσει τα 108.920 τεμ. που έχει σήμερα αγόρασε τεμ. 21.784 με προνομιακή τιμή 20,00 € έκαστη μετοχή δίνοντας το συνολικό ποσό των 435.680.000 €.
15. ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ: Στην ομάδα αυτή των λογαριασμών αναγράφονται, εκτός από το υπόλοιπο Ταμείου της 31.12.2007, και τα υπόλοιπα των λογαριασμών ταμειυτηρίου όψεως

καὶ προθεσμιακῶν καταθέσεων τῆς Α.Ε. σὲ διάφορες Τράπεζες. Τὸ ὕψος τῶν διαθεσίμων τῆς 31.12.2007 ἀνέρχεται σὲ 13.981.921,66 €.

16. ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸ ἀναγράφονται τὰ ἔσοδα τὰ ὁποῖα θὰ εἰσπραχθοῦν τὸ ἔτος 2008.

ΠΑΘΗΤΙΚΟ

1. ΚΕΦΑΛΑΙΟ: Ἀπεικονίζει τὴν καθαρὴ περιουσία τῆς Α.Ε. κατὰ τὴ 31.12.2007, ὅπως αὐτὴ προκύπτει ἂν ἀπὸ τὸ Σύνολο τοῦ Ἑνεργητικοῦ 48.589.669,29 € ἀφαιρέσουμε τὶς ὑποχρεώσεις καὶ τὰ κατωτέρω ἀναφερόμενα ἀποθεματικά 44.388.719,66 €. Τὸ κεφάλαιο τῆς 31.12.2007 ἀνέρχεται σὲ 4.200.949,63 €.
  2. ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗΣ ΧΡΕΟΓΡΑΦΩΝ: Ὁ λογαριασμὸς αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀναπροσαρμογὴ καὶ τὴν τακτοποίηση τῆς ἀξίας τῶν χρεογράφων κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ κατὰ τὸ ἔτος 2007. Προορισμὸς εἶναι ἡ κάλυψη ζημιῶν ἀπὸ ἐνδεχόμενη μεταβολὴ τῆς τιμῆς τους κατὰ τὴν ἐξόφληση, ἢ τὴν ἀποτίμηση τέλους χρήσεως.
  3. ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΠΟ ΠΩΛΗΣΗ ΑΚΙΝΗΤΩΝ: Στὸν λογαριασμὸ αὐτὸν περιλαμβάνεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς τιμῆς πώλησης ἀκινήτων μας καὶ τῆς ἐγγεγραμμένης στὰ βιβλία τῆς Ἑταιρείας ἀξίας τῶν ἀκινήτων αὐτῶν.
  4. ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ ΑΠΟ ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ ΓΗΠΕΔΩΝ-ΟΙΚΟΠΕΔΩΝ: Τὸ ποσὸ τῶν 27.075.023,40 € δημιουργήθηκε ἀπὸ τὴν ἐξομοίωση τῶν λογιστικῶν ἀξιῶν μὲ τὶς ἀντικειμενικὲς ἀξίες ποὺ ἰσχύουν τὴν 31/12/2007, βάσει τοῦ ὑπολογισμοῦ τῆς συμβολαιογράφου Ἀθηνῶν κυρίας Τριανταφύλλης Μπολιώτη Καπερώνη. Ἡ μεταβολὴ ἀπὸ 31/12/2006 ἕως 31/12/2007 ἀνέρχεται στὸ σημαντικὸ ποσὸ τῶν 9.165.750,80 €.
- Ἀπὸ τὸ σύνολο τοῦ Παθητικοῦ ἂν ἀφαιρέσουμε τὶς ὑποχρεώσεις, αὐτὸ ποὺ ἀπομένει εἶναι ἡ καθαρὴ θέση τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας.

5. ΠΙΣΤΩΤΕΣ: Στην ομάδα αυτή των λογαριασμών εμφανίζονται οί υποχρεώσεις της Α.Ε. προς το Δημόσιο από παρακρατηθέντες φόρους, περιλαμβανομένου του χαρτοσήμου και του ΟΓΑ χαρτοσήμου των εσόδων εκ της μισθώσεως ακινήτων αποδοτέους εντός του 2008, από κρατήσεις υπέρ ΙΚΑ μηνός Δεκεμβρίου και Δώρου Χριστουγέννων 2007, αποδοτέες το 2008, και από εισπραχθείσες έγγυήσεις από τους ένοικιαστές ακινήτων μας.
6. ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ: Στον λογαριασμό αυτόν απεικονίζεται ή υποχρέωση της Α.Ε. σε διάφορους προμηθευτές.
7. ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ: Στην ομάδα αυτή των λογαριασμών απεικονίζονται τα υπόλοιπα των διαφόρων πιστώσεων που χορηγήθηκαν από το Δημόσιο και από άλλους φορείς στην Α.Ε. για τη χρηματοδότηση διαφόρων μεγάλων έργων.

ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ. Με τους λογαριασμούς αυτούς επιτυγχάνεται ή άμεση πληροφόρηση του ύψους των δαπανών ανά υπόεργο του έργου «Ψηφιοποίηση και Διάθεση του Έργου της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Έταιρείας» καθώς και του έργου «Ψηφιοποίηση και Τεκμηρίωση του Φωτογραφικού και Άνασκαφικού Αρχείου της Αρχαιολογικής Έταιρείας» συνολικού ποσού την 31/12/2007 409.364,85 €. Οί δαπάνες των προγραμμάτων έμπεριέχονται εις τὰ έξοδα των αποτελεσμάτων έκαστης χρήσεως.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΧΡΗΣΕΩΣ 2007

ΕΣΟΔΑ. Τὰ πάσης φύσεως έσοδα της Α.Ε. κατά το έτος 2007 ανήλθαν σε 1.559.150,07 ΕΥΡΩ. Στο ποσό αυτό περιλαμβάνονται και 1.481,99 ΕΥΡΩ που αντιστοιχούν σε δεδουλευμένους τόκους προθεσμιακών καταθέσεων μη εισπραχθέντας το 2007 και εισπρακτέους το επόμενο έτος κατά την έξόφληση των διαφόρων τίτλων. Συνεπώς τὰ πραγματικά εισπρακτέα έσοδα ανήλθαν σε 1.558.668,08 ΕΥΡΩ.

ΕΞΟΔΑ. Τὰ πάσης φύσεως ἔξοδα (δαπάνες) τῆς Α.Ε. διακρίνονται σὲ δύο μεγάλες κατηγορίες: στὶς δαπάνες ἐκπλήρωσης τοῦ σκοποῦ τῆς Α.Ε. καὶ στὶς λειτουργικὲς δαπάνες. Οἱ δαπάνες (ἔξοδα) ἔτους 2007 ἀνῆλθαν σὲ 1.703.264,47 ΕΥΡΩ.

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ: Εὐχαρίστως γνωστοποιοῦμε στοὺς ἐταίρους ὅτι, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τὸν ὁποῖο διενεργήσαμε, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἐφαρμόζει μὲ σταθερότητα καὶ συνέπεια συνετὴ πολιτικὴ ὡς πρὸς τὴ διαχείριση τῶν οἰκονομικῶν τοῦ Ἰδρύματος, τὴ διεξαγωγὴ τῶν ἀνασκαφῶν, τὴν αὔξηση τῶν δημοσιευμάτων, τὸν πλουτισμὸ τῆς Βιβλιοθήκης καὶ τοῦ Ἀρχείου καὶ τὴν ἐκπόνηση μεγάλων ἀρχαιολογικῶν καὶ ἀρχαιογνωστικῶν ἔργων. Στὸ ἔργο αὐτὸ συμπαρίσταται τὸ προσωπικὸ τῆς Ἑταιρείας μὲ γνώση, ἰκανότητες καὶ προθυμία. Πολύτιμη ὑπῆρξε ἡ βοήθεια τῆς Ὁρκωτοῦ Ἐλεγκτοῦ στὴ διεξαγωγὴ τῆς οἰκονομικῆς διαχείρισης.

ΠΡΟΤΑΣΗ: Ἀπὸ τὸν ἔλεγχο ποὺ διεξήχθη ἐπιβεβαιώθηκαν τὰ ἀναφερόμενα στὸν Ἰσολογισμὸ ὑπόλοιπα τῶν λογαριασμῶν καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ ὀρθότητα καὶ ἀκρίβεια στὴν τήρηση τῶν βιβλίων καὶ στοιχείων. Οἱ δαπάνες ποὺ ἔγιναν συνοδεύονται ἀπὸ πλήρη καὶ νόμιμα δικαιολογητικὰ καὶ εἶναι μέσα στὰ ὅρια τῶν πιστώσεων τοῦ Προϋπολογισμοῦ. Δὲν διαπιστώθηκε καμὴ παράλειψη, ἀνωμαλία ἢ διαχειριστικὴ ἀταξία καὶ προτείνουμε τὴν ἀπαλλαγὴ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου ἀπὸ κάθε εὐθύνη.

Ἡ Ἐξελεγκτικὴ Ἐπιτροπεία

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΓΟΥΝΑΡΗΣ – ΦΑΝΟΥΡΙΑ ΔΑΚΟΡΩΝΙΑ –
 ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΗΜΕΛΛΟΣ – ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΚΟΖΟΜΠΟΛΗΣ –
 ΜΑΡΙΝΑ ΛΥΚΙΑΡΔΟΠΟΥΛΟΥ

Μὲ τὸ πέρας τῆς ἀνάγνωσης τῆς Ἐκθέσεως τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας ἔλαβε τὸν λόγο ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ὁ ὁποῖος ἔδωσε στοὺς ἐταίρους ὁρισμένες

διευκρινήσεις για τὰ οικονομικὰ τῆς Ἐταιρείας. Τὸ ἔλλειμμα τῶν 144.114, 40 εὐρώ πὺν ὑπάρχει, ὀφείλεται: α) Σὲ ὀφειλὴ 38.936,52 εὐρώ ἐξωσθέντος μισθωτοῦ τοῦ διαμερίσματος τῆς λεωφόρου Ποσειδῶνος τὴν ὁποία διεκδικοῦμε δικαστικῶς. Τὸ Συμβούλιο ἀποφάσισε νὰ ἐκποιηθεῖ τὸ διαμέρισμα αὐτό. β) Σὲ ὀφειλὴ 48.724,89 εὐρώ τῆς Κοινωνίας τῆς Πληροφορίας. Τὸ ποσὸν αὐτὸ περιμένουμε νὰ μᾶς δοθεῖ πολὺ σύντομα. γ) Ποσὸν 84.416,89 εὐρώ ὀφείλεται στὴ διαφορὰ τῆς ἰσοτιμίας εὐρώ-δολλαρίου. Γενικῶς ὅμως ἔχουν αὐξηθεῖ τὰ ἔσοδά μας ἀπὸ μισθώσεις ἀκινήτων, ἂν καὶ ἔγιναν ἐπιπλέον δαπάνες γιὰ τὸ μέγαρο τῆς λεωφόρου Συγγραῦ. Οἱ δαπάνες αὐτὲς διεκδικοῦνται ἀπὸ τοὺς ἐργολάβους. Ἀκόμη δαπανήθηκε σημαντικὸ ποσὸν γιὰ βελτιώσεις καὶ ἀνακαινίσεις τοῦ ἐδῶ μεγάρου μας, τὸ ὁποῖο ἔχει πλέον σεβαστὴ ἡλικία. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὄλη διαχείριση τῆς Ἐταιρείας αὐτὴ ὑπόκειται σὲ τρεῖς ἐλέγχους, τὸν Ἐσωτερικὸ Ἐλεγχό, τὸν Ἐλεγχό τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, καὶ τὸν Ἐλεγχό τοῦ Ὁρκωτοῦ Ἐλεγκτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλέγχει κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ ἔτους τὴν διαχείριση τῆς Ἐταιρείας καὶ τὴ διαχείριση τῶν ὑπολόγων καί, ἐπομένως, ἔχει βαρῦτητα τὸ πιστοποιητικὸ πὺν παρέχει. Τέλος, ὁ Πρόεδρος χαρακτήρισε ὡς ἱκανοποιητικὴ τὴν κατάσταση τῶν οικονομικῶν κατὰ τὸ 2007, παρὰ τὸ ὅτι ἡ χρηματοδότηση ἀπὸ τὸ Δημόσιο δὲν εἶναι ἐκείνη πὺν ἔπρεπε.

Ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ στεγαστροῦ τῆς Σαντορίνης, ὁ Πρόεδρος κ. Σηπλιωτόπουλος πληροφόρησε τὴ Συνέλευση ὅτι ὁ ἀνάδοχος ἐργολάβος παραδέχθηκε ὅτι ὑπῆρξε λανθασμένη ἢ μελέτη κατασκευῆς του. Ἡ Ἐταιρεία ἐγκαίρως ἔπαψε τὶς πληρωμὲς τοῦ ἐργολάβου καὶ τοῦ ζήτησε πιστοποιητικὸ ἐπαρκείας τοῦ στεγαστροῦ ἀπὸ ξένους εἰδικούς τεχνικούς οἴκους οἱ ὁποῖοι νὰ εἶναι διεθνῶς ἀνεγνωρισμένου κύρους καὶ ἀξιοπιστίας. Οἱ οἴκοι αὐτοὶ ἐκπόνησαν νέα μελέτη τοῦ στεγαστροῦ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θὰ ξηλωθεῖ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ ὑπάρχοντος, ἀλλὰ θὰ κρατηθοῦν τὰ ἴδια ἀρχιτεκτονικὰ στοιχεῖα. Ἡ μελέτη ὑποβλήθηκε στὸ ΚΑΣ καὶ τὴν Πολεοδομία καὶ ἀναμένεται ἡ ἀναθεώρηση τῆς πολεοδομικῆς ἀδείας. Ὑπάρχει πιθανότητα νὰ ἀρχίσουν γρήγορα οἱ ἐργασίες καὶ νὰ τελειώσουν σὲ ἐνάμιση χρόνο.

Ὁ κ. Ἡμελλος ἐξέφρασε τὰ συγχαρητήριά του πρὸς τὸ Συμβούλιο γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴ διαχείριση καὶ τοῦ εὐχίθηκε ὑγεία καὶ δύναμη.

Ὁ κ. Κατζοῦρος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς συνεχάρη τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο, ὑπέβαλε τὴν ἐρώτηση, γιὰτὶ γίνεται ἐκποίηση τοῦ διαμερίσματος τῆς λεωφόρου Ποσειδῶνος ἀντὶ νὰ ἐκμισθώνεται. Ὁ κ. Σπηλιωτόπουλος ἀπήντησε ὅτι οἱ δαπάνες γιὰ ἐπισκευὲς τοῦ διαμερίσματος εἶναι πολὺ μεγάλες καὶ μὲ τὸ μίσθωμα ποῦ θὰ εἰσπράττεται θὰ χρειασθοῦν πολλὰ χρόνια γιὰ νὰ ἀποσβεστοῦν ἐνῶ θὰ ἐξακολουθοῦμε νὰ ἔχουμε στὴν κατοχὴ μας ἓνα παλαιὸ κτίσμα τὸ ὁποῖο θὰ ἔχει συνεχῶς ἀνάγκη ἐπισκευῶν. Τὸ Συμβούλιο σκοπεύει μὲ τὸ ἀντίτιμο τῆς πώλησης νὰ ἀγοράσει ἄλλο, νεόδμητο, ἀκίνητο.

Πρὶν λήξει ἡ συνεδρίαση, οἱ ψηφολέκτες κατέθεσαν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας, κατὰ τὴν ὁποία ψήφισαν 76 ἑταῖροι. Σύμφωνα μὲ τὸν ἀριθμὸ τῶν ψήφων ἔλαβον:

Χρῆστος Μπουλώτης 72 ψήφους, Ἴφιγένεια Δεκουλάκου 69, Στέφανος Ἡμελλος 67, Δημήτριος Κοζομπόλης 66, Ὀλγα Παλαγγιᾶ 63. Ὡς ἐκ τούτου ἐκλέγονται καὶ οἱ πέντε ὡς μέλη τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας γιὰ τὴ διαχείριση τοῦ 2008.

Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἄλλο θέμα γιὰ συζήτηση, ἡ Πρόεδρος ἐρώτησε τὴ Συνέλευση ἂν ἀπαλλάσσει τὸ Συμβούλιο ἀπὸ τὴν εὐθύνη τῆς διαχείρισης τοῦ 2007. Ἡ Συνέλευση μὲ ἀνάταση τῶν χειρῶν ἐνέκρινε ὁμόφωνα τὴ διαχείριση τοῦ 2007, ἐνέκρινε τὴν ἔκθεση τῆς Ἐξελεγκτικῆς Ἐπιτροπείας, καὶ ἀπήλαξε τὸ Συμβούλιο ἀπὸ κάθε εὐθύνη γιὰ τὴ διαχείριση τοῦ 2007. Εὐθὺς μετὰ τὴν ψηφοφορία ἡ Πρόεδρος ἔλυσε τὴ Συνεδρίαση.

Ἡ Πρόεδρος
ΜΑΡΙΑ ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ ΓΚΟΦΑ

Ἡ Ἀντιπρόεδρος
ΜΑΡΙΖΑ ΜΑΡΘΑΡΗ

Ἡ Α΄ Γραμματεὺς
ΕΥΓΕΝΙΑ ΒΙΚΕΛΑ

Ἡ Β΄ Γραμματεὺς
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ ΚΑΖΑ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		
ΠΑΓΙΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		28.945.505,66
Γήπεδα	27.468.272,25	
Κτίρια Ἀποβεσμένα	15,84	
Κτίρια-Ἐγκαταστάσεις κτιρίων	544.004,22	
Μηχανολογικὸς ἔξοπλιςμὸς	4.554,14	
Μεταφορικὰ μέσα	6.674,66	
Ἄκιν/σεις ὑπὸ ἐκτέλεση - Κτιρίου Λ. Συγγροῦ	673.635,03	
Ἐπιπλα καὶ λοιπὸς ἔξοπλιςμὸς	187.088,94	
Βιβλία ἀποθέματος (ἐκτὸς συναλλαγῆς)	8.804,11	
Βιβλία Βιβλιοθήκης	<u>52.456,47</u>	
ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟ		
ΑΠΟΘΕΜΑΤΑ		2.014.114,24
Βιβλία πρὸς διάθεση (βιβλία ἀπογραφῆς)	1.810.156,24	
Βιβλία πρὸς διάθεση ἔκδοσης 2006	170.495,62	
Βιβλία ὑπὸ ἔκδοση	<u>33.462,38</u>	
ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ		795.897,97
Πελάτες	20.792,36	
Χρεῶστες	<u>775.105,61</u>	
ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ		2.610.589,13
ΔΙΑΘΕΣΙΜΑ		13.981.921,66
Ταμῆο	25.216,29	
Καταθέσεις ταμειυτ. καὶ προθεσμίας	<u>13.956.705,37</u>	
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓ. ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		241.640,63
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΥ		<u>48.589.669,29</u>
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΧΡΕΩΣΤΙΚΟΙ		
Διάφοροι λογ/σμοὶ πληροφοριῶν χρεωστικοὶ		409.364,85

ΕΤΑΙΡΕΙΑ

31ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2007

ΠΑΘΗΤΙΚΟ		
ΚΕΦΑΛΑΙΟ		
Ύφιστάμενο κατά την 31.12.2007		4.200.949,63
ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟ		29.272.211,57
Διαφορά αποτίμησης χρεογράφων	709.184,67	
ΎΑποθεματικό από πώληση ακινήτου	1.488.003,50	
ΎΑποθεματικό από αναπροσαρμογή άντικειμενικής αξίας γηπ.-οίκ.	<u>27.075.023,40</u>	
ΠΙΣΤΩΤΕΣ		219.392,98
ΎΥποχρεώσεις από φόρους και τέλη	55.650,72	
ΎΑσφαλιστικοί οργανισμοί - ΙΚΑ	36.348,18	
Πιστωτές διάφοροι	<u>127.394,08</u>	
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ		66.779,07
ΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΕΡΓΩΝ		14.705.015,34
ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟΙ ΛΟΓ. ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ		125.320,70
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΠΑΘΗΤΙΚΟΥ		<u>48.589.669,29</u>
ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ ΤΑΞΕΩΣ ΠΙΣΤΩΤΙΚΟΙ		
Διάφοροι λογ/σμοί πληροφοριών χρεωστικοί		409.364,85

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΕΞΟΔΑ		
ΔΑΠΑΝΕΣ ΕΚΠΛΗΡΩΣΗΣ ΣΚΟΠΟΥ		125.253,82
Πρόγραμμα άνασκαφών	21.010,00	
Πρόγραμμα Δημοσιεύσεων	25.000,00	
Ψηφιοποίηση και Διάθεση Έργου τής ΑΕ	23.630,22	
Άξιοποίηση Άρχείου	11.400,00	
Ξενώνες	457,60	
Σχολή Διδασκαλίας Ίστορίας τής Τέχνης	12.012,03	
Δωρεάν διατεθειτες εκδόσεις	26.743,97	
Οικονομικές ενισχύσεις έπιστημονικού σκοπού	<u>5.000,00</u>	
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ		1.578.010,65
Άποδοχές προσωπικού (έπιστημ. καί διοικητ.)	588.578,95	
Έργοδοτικές εισφορές	156.904,65	
Άποσβέσεις	149.281,60	
Φόροι καί τέλη	13.193,70	
Δαπάνες άκινήτων	87.926,48	
Τμήμα Κύπρου	8.701,18	
Γενικά έξοδα	<u>573.424,09</u>	
Υπόλοιπο πρὸς εξίσωση		119.874,48
ΣΥΝΟΛΟ		<u>1.703.264,47</u>

Άθηναι,

Ό Πρόεδρος
ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ Π. ΣΠΗΛΙΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ό Γενικός Γραμματέας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΥ ΟΡΚΩΤΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ ΛΟΓΙΣΤΗ

Έκθεση επί των Οικονομικών Καταστάσεων. Ελέγξαμε τις ανωτέρω Οικονομικές Καταστάσεις της ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ που αποτελούνται από τον ισολογισμό της 31^{ης} Δεκεμβρίου 2007 και την κατάσταση αποτελεσμάτων της χρήσεως που έληξε την ημερομηνία αυτή.

Ευθύνη Διοίκησης για τις Οικονομικές Καταστάσεις. Η Διοίκηση της εταιρείας έχει την ευθύνη για την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση αυτών των Οικονομικών Καταστάσεων σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία. Η ευθύνη αυτή περιλαμβάνει σχεδιασμό, εφαρμογή και διατήρηση συστήματος εσωτερικού ελέγχου σχετικά με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση οικονομικών καταστάσεων, απαλλαγμένων από ουσιώδη ανακρίβεια, που οφείλεται σε απάτη ή λάθος. Η ευθύνη αυτή περιλαμβάνει επίσης την επιλογή και εφαρμογή κατάλληλων λογιστικών πολιτικών και την διενέργεια λογιστικών εκτιμήσεων που είναι λογικές για τις περιστάσεις.

Ευθύνη Ελεγκτή. Δική μας ευθύνη είναι η έκφραση γνώμης επί αυτών των Οικονομικών Καταστάσεων, με βάση τον έλεγχό μας. Διενεργήσαμε τον έλεγχο σύμφωνα με τα Ελληνικά Ελεγκτικά Πρότυπα, που είναι εναρμονισμένα με τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα. Τα Πρότυπα αυτά απαιτούν τη συμμόρφωσή μας με τους κανόνες δεοντολογίας και τον σχεδιασμό και διενέργεια του ελέγχου μας με σκοπό την εύλογη διασφάλιση ότι οι οικονομικές καταστάσεις είναι απαλλαγμένες από ουσιώδη ανακρίβεια. Ο έλεγχος περιλαμβάνει τη διενέργεια διαδικασιών για την συγκέντρωση ελεγκτικών τεκμηρίων, σχετικά με τα ποσά και τις πληροφορίες που περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις. Οι διαδικασίες επιλέγονται κατά την κρίση του ελεγκτή και περιλαμβάνουν την εκτίμηση του κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων, λόγω απάτης ή λάθους. Για την εκτίμηση του κινδύνου αυτού ο ελεγκτής λαμβάνει υπόψη το σύστημα εσωτερικού ελέγχου σχετικά

ΕΤΑΙΡΕΙΑ

ΧΡΗΣΕΩΣ 2007

ΕΣΟΔΑ	
Μισθώματα ακινήτων	752.809,55
Μισθώματα αιθουσών διαλέξεων - δεξιώσεων	19.690,00
Σχολή Διδασκαλίας Ίστορίας τής Τέχνης	32.310,00
Δωρεές διαφόρων	560,87
Έπιχορηγήσεις κρατικές	202.000,00
Έπιχορηγήσεις ΥΠΠΟ για Ψηφιοποίηση καί Διάθεση τής ΑΕ	-
Έπιχορηγήσεις από ΟΠΑΠ/ΛΟΤΤΟ	-
Έπιχορηγήσεις - Δωρεές Τμήματος Κύπρου	-
Συνδρομές Έταίρων	4.140,00
Τόκοι προθεσμιακών καταθέσεων	77.817,42
Τόκοι καταθέσεων λογαριασμών ταμειυτηρίου	2.043,18
Τόκοι χορηγημένων δανείων	245,61
Έσοδα κληροδοτημάτων	60.000,00
Μερίσματα Τραπέζης Πειραιώς	67.094,72
Μερίσματα μετοχών Ε.Τ.Ε.	250.000,00
Μερίσματα μετοχών Τραπέζης τής Ελλάδος	63,80
Μερίσματα μετοχών Α.Τ.Ε.	1.443,54
Καθαρά έσοδα πώλησης βιβλίων	58.125,63
Διάφορα έσοδα	30.805,75
Υπόλοιπο πρὸς ἐξίσωση	144.114,40
ΣΥΝΟΛΟ	<u>1.703.264,47</u>

31 Δεκεμβρίου 2007

Ἡ Προϊσταμένη τοῦ Λογιστηρίου
ΕΛΕΝΗ Γ. ΒΑΖΑΚΗ

με την κατάρτιση και εύλογη παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων, με σκοπό τον σχεδιασμό ελεγκτικών διαδικασιών για τις περιπτώσεις και όχι για την έκφραση γνώμης επί της αποτελεσματικότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας. Ο έλεγχος περιλαμβάνει επίσης την αξιολόγηση της καταλληλότητας των λογιστικών πολιτικών που εφαρμόστηκαν και του εύλογου των εκτιμήσεων που έγιναν από τη Διοίκηση, καθώς και αξιολόγηση της συνολικής παρουσίασης των οικονομικών καταστάσεων. Πιστεύουμε ότι τα ελεγκτικά τεκμήρια που έχουμε συγκεντρώσει είναι επαρκή και κατάλληλα για τη θεμελίωση της γνώμης μας. Ελήφθησαν επίσης υπόψη και οι διατάξεις του Οργανισμού και την χρήση που έληξε την ημερομηνία αυτή σύμφωνα με τα Λογιστικά Πρότυπα που προδιαγράφονται από την Ελληνική Νομοθεσία.

Αναφορά επί άλλων νομικών και κανονιστικών θεμάτων. α) Σχετική αναλυτική έκθεση ελέγχου επί των ανωτέρω οικονομικών καταστάσεων θα διαβιβασθεί στην Διοίκηση της Αρχαιολογικής Εταιρείας, β) Μέχρι σήμερα δεν είχαμε λάβει απαντήσεις από τους δικηγόρους της Εταιρείας, σε σχετικές επιστολές που τους απέστειλε η Εταιρεία κατόπιν υποδείξεώς μας για να μας γνωρίσουν υποθέσεις που χειρίζονται και τυχόν οικονομικές επιπτώσεις αυτών.

Ἀθήνα, 30 Ἀπριλίου 2008

ΒΔΟ ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ Α.Ε.

Ορκωτοί Ελεγκτές Λογιστές

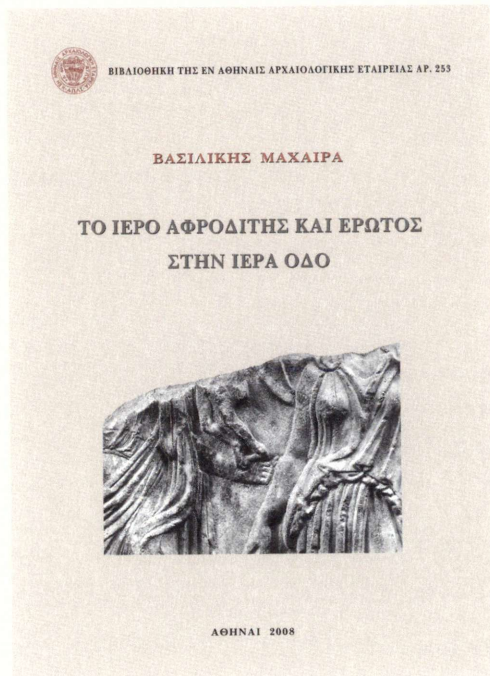
Ο Ορκωτός Ελεγκτής-Λογιστής

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΚΚΑΛΗΣ

Α.Μ. ΣΟΕΛ 16031

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΜΑΧΑΙΡΑ
ΤΟ ΙΕΡΟ ΑΦΡΟΔΙΤΗΣ ΚΑΙ ΕΡΩΤΟΣ
ΣΤΗΝ ΙΕΡΑ ΟΔΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- I. Τὸ Ἱερὸ τῆς Ἀφροδίτης στὴν Ἱερὰ Ὀδὸ
- II. Συναφὴ ἱερὰ στὴν Ἀθήνα
- III. Τὸ ἱερὸ στὴν Ἱερὰ Ὀδὸ καὶ ἡ λατρεία τῆς Ἀφροδίτης στὴν Ἀττικὴ
Γαλλικὴ περίληψη
Εὐρετήρια
Εἰκόνες 23
Πίνακες 50

Σχήμα 17×24 ἐκ. Σελ. XVI + 161.

Διατίθεται στὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Ἀθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • secr@archetai.gr • www.archetai.gr
Ἀποστέλλεται ἐπίσης ἐπὶ ἀντικαταβολῇ, κατόπιν παραγγελίας.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΜΠΙΡΤΑΧΑ

ΜΕΣΣΗΝΗ
ΤΟ ΩΔΕΙΟ
ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΠΡΟΠΥΛΟ
ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

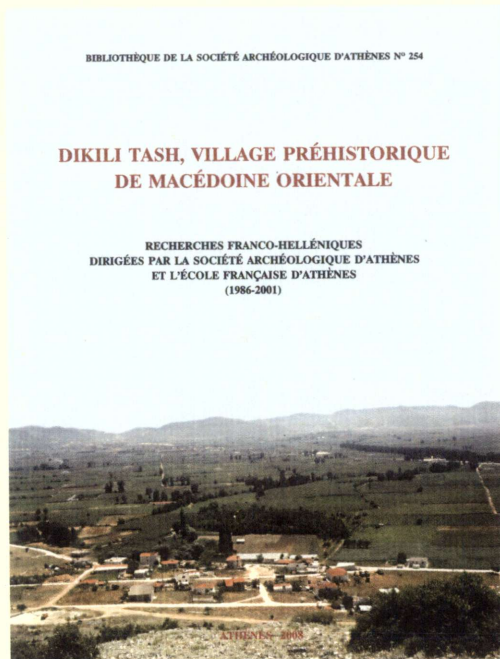
- I. Ιστορικό της έρευνας
- II. Η αρχιτεκτονική του Ωδείου
- III. Το ανατολικό Πρόπυλο
- IV. Χρονολόγηση του Ωδείου και του Προπύλου
- V. Κατάλογοι
- Άγγλική περίληψη
- Εύρετήριο τοπωνυμίων
- ΣΧΕΔΙΑ 75
- ΠΙΝΑΚΕΣ 80

Σχήμα 21×28 εκ. Σελ. 15' + 104.

Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική' Εταιρεία, Πανεπιστημίου 22, Αθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • secr@archetai.gr • www.archetai.gr
Άποστέλλεται επίσης επί αντικαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.

DIKILI TASH, VILLAGE PRÉHISTORIQUE DE MACÉDOINE ORIENTALE

RECHERCHES FRANCO-HELLÉNIQUES
DIRIGÉES PAR LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE D'ATHÈNES
ET L'ÉCOLE FRANÇAISE D'ATHÈNES
(1986-2001)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

HAÏDÔ KOUKOULI-CHRYSSANTHAKI et RENÉ TREUIL, Le programme de recherches
LAURENT LESPEZ, L'évolution des paysages du Néolithique à la période ottomane dans la
plaine de Philippos-Drama

HAÏDÔ KOUKOULI-CHRYSSANTHAKI, DIMITRIA MALAMIDOU et LAURENT LESPEZ, Cartes
archéologiques de la plaine de Philippos-Drama et de ses bordures I et II

Σχήμα 21×28 έκ. Σελ. 416.

Διατίθεται στην 'Αρχαιολογική Έταιρεία, Πανεπιστημίου 22, 'Αθήνα 106 72,
τηλ. 210 3625531 • Fax 210 3644996 • secr@archetai.gr • www.archetai.gr
'Αποστέλλεται επίσης επί άνυκαταβολή, κατόπιν παραγγελίας.